

Tartu Ülikool
Loodus- ja tehnoloogiateaduskond
Ökoloogia ja Maateaduste instituut
Geograafia osakond

Magistritöö inimgeograafias

**KÕRGKVALIFITSEERITUD UUSIMMIGRANTIDE
SISSERÄNNE
TAASISESEISVUNUD EESTISSE**

Kristi Sõmer

Juhendaja: prof Tiit Tammaru

Kaitsmisele lubatud:

Juhendaja:

Osakonna juhataja:

Tartu 2014

SISUKORD

1. Sissejuhatus.....	4
2. Teoreetilised lähtekohad.....	6
2.1 Töörände areng ja tendentsid	6
2.1.1 Rahvusvahelise rände olemus ja mõõtmised.....	6
2.1.2 Töörände peamised teooriad.....	7
2.1.3 Töörände kujunemine ja peamised rändevood	10
2.1.4 Töörände tendentsid tänapäeval	11
2.2 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu ränne	13
2.2.1 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu mõiste.....	13
2.2.2 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu rände olemus ja rändesuunad	15
2.2.3 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu rände põhjused	16
2.2.4 Ajude väljavool, ajude ringlus ja ajude raiskamine.....	17
2.3 Immigratsioonipoliitika	21
2.3.1 Riiklikud kontrollimispoliitikad kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisserändele	22
2.3.2 Euroopa Liidu immigratsioonipoliitika	23
2.3.3 Eesti immigratsioonipoliitika	25
2.4 Immigrantrahvastik Eestis	27
2.4.1 Sisseränne Eestisse pärast Teist maailmasõda.....	27
2.4.2 Immigrantrahvastikku iseloomustavad üldised tunnused.....	27
3. Andmed ja metoodika.....	30
3.1 Andmeallikas	30
3.2 Uurimisobjekti määratlemine	30
3.3 Analüüsi metoodika	31
4. Tulemused.....	34
4.1 Sisseränne Eestisse	34
4.2 Omandatud hariduse erinevused sisserändajate vahel	35
4.2.1 Haridustase	35
4.2.2 Kõrgharidus	35
4.3 Kõrgkvalifitseeritud sisserändajate demograafilised ja geograafilised tunnused .	36
4.3.1 Sugu ja vanus.....	36
4.3.2 Rahvus	37
4.3.3 Kodakondsus	38
4.3.4 Emakeel	40
4.3.5 Eesti keele oskus.....	41

4.3.6	Perekonnaseis	44
4.3.7	Paiknemine	45
4.4	Kõrgkvalifitseeritud sisserändajate majandustegevus	48
4.4.1	Majanduslik aktiivsus	48
4.4.2	Hõivatus majandussektorites ja peamised tegevusalad	50
4.4.3	Ametialane jaotus	51
4.5	Kõrgema ja madalama ametiala kuulumise tõenäosus	52
5.	Järeldused	54
6.	Kokkuvõte.....	58
7.	Summary.....	59
8.	Tänuavaldused	61
9.	Kasutatud kirjandus	62

1. SISSEJUHATUS

Muutused globaalses majanduses ning tehnoloogia arengus on suurendanud kõrgkvalifitseeritud tööjõu nõudlust üle terve maailma (Iredale 2001, Chiswick 2011, Aure 2013). Tänapäeva ühiskonnad on muutunud järjest enam sõltuvaks tehnoloogilistest innovatsioonidest, mistõttu teaduse ja tehnoloogia arendajad mängivad olulist rolli majanduskasvul. Rahvusvaheline konkurents kõige haritumate peale on suur, sest sisseännanud inimeste oskuste ja teadmistega kasvatatakse sihtriigi majanduslikku jõukust ning leevendatakse kõrgkvalifitseeritud tööjõu puudust.

Sarnaselt muule maailmale suureneb lähitulevikus ka Eestis nõudlus kõrgkvalifitseeritud tööjõu järgi. Suurem osa Eesti immigrantrahvastikust on sisseännanud nõukogude ajal. Poliitilised muutused 1990-ndatel tõid kaasa muutusi rände protsessides ning massiline sisseänne idast peatus. Geograafilise asukoha, majandusliku järje ja konservatiivse immigratsioonipoliitika tõttu ei ole Eesti taasiseseisvumisest alates olnud piisavalt atraktiivne meelitamaks uusi sisseändajaid Euroopast ega ka kolmandatest riikidest (Järv 2009). Jälgides Eesti demograafilisi trende, kus rahvastiku vananemine ja vähenemine kahandavad tööealiste elanike arvu, peab Eesti immigratsioonipoliitika olema senisest enam avatum uutele võõrtöölistele. Muutunud olukorraga Eesti tööjõuturul on Eesti Vabariigi Valitsus võtnud eesmärgiks soodustada kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisseännet, mis aitaks leevendada tööjõu puudust ning toetada jätkusuutlikku majanduse arengut.

Antud magistr töö eesmärgiks on selgitada välja uusimmigrantide rände ulatus, pärast Eesti taasiseseisvumist, ning võrrelda uussisseändajate demograafilisi, geograafilist ja sotsiaal-majanduslikku profiili varem sisseännanutega. Antud teemat on vähe uuritud, sest Eestit nähakse peamiselt väljaränderiigina, mistõttu on uurimise all enamjaolt Eestist lahkunud inimesed. Suurest väljarändest ja negatiivsest rändesaldost hoolimata on Eesti siiski ka sisseänderiik, mistõttu on väga oluline uurida hiljuti sisseännanud, kes omavad kõrgharidust ning kelle võimed ja oskused võivad Eesti riigile luua uusi lisaväärtusi ning kelle siinviibimine on kooskõlas avaliku huviga.

Magistritöö eesmärgist tulenevalt on koostatud jägmised uurimisküsimused:

- Kui palju on Eestisse pärast iseseisvuse taastamist saabunud kõrgelt kvalifitseeritud sisserändajaid?
- Millistel ametikohtadel töötavad kõrgkvalifitseeritud uusimmigrandid ja millised on nende teised sotsiaal-majanduslikud ja demograafilised tunnused ning ruumiline paiknemine?
- Mille poolest erinevad uusimmigrandid varem sisserännanutest?

Andmed antud magistritööks on saadud Statistikaameti 2011. aasta rahvaloenduse andmebaasist. Rahvaloendus annab põhjaliku ülevaate käesolevast hetkest ning võimaldab teha järeldusi erineval ajahetkel sisserännanud inimeste sotsiaalsest, demograafilisest ja majanduslikust taustast.

Käesoleva töö teoreetilises osas antakse ülevaade tööränne arengust, peamistest teooriatest ja tendentsidest. Lisaks kirjeldatakse lähemalt kõrgkvalifitseeritud tööjõu rände põhjuseid ja rändega seotud mõisteid. Järgneb põgus ülevaade immigratsioonipoliitikast, mis tutvustab Euroopa ja Eesti sisserändepoliitika aluseid. Teoreetilise osa lõpetab lühiülevaade Eesti immigrantrahvastikust. Andmete ja meetodika peatükis antakse ülevaade kasutatavast andmeallikast, määratletakse kindlaks uurimisobjekt ning kirjeldatakse meetodikat. Töö tulemuste osa on jaotatud viieks: esiteks kirjeldatakse immigrantide sisserännet Eestisse, teiseks antakse ülevaade sisserändajate üldisest haridustasemest, kolmandaks võrreldakse kõrgkvalifitseeritud immigrantrühmade demograafilisi ja geograafilisi tunnuseid, neljandaks keskendutakse kõrgkvalifitseeritud immigrantide majandustegevusele ja viiendaks analüüsitakse mudelite abil sisserändajate tõenäosust kuuluda kõrgema ametialaga positsioonile erinevate sõltumatute tunnuste korral. Lõpetuseks arutletakse peamiste tulemuste üle ning tehakse kokkuvõtte töös käsitletust.

2. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

2.1 Töörände areng ja tendentsid

2.1.1 *Rahvusvahelise rände olemus ja mõõtmised*

Rahvastikuränne on kompleksne sotsiaal-majanduslik nähtus, mida on uuritud erinevate distsipliinide, teooriate ja meetodite abil (Han *et al.* 2013). Traditsioonilistes ühiskondades veetsid inimesed terve elu ühes külas või naabruskonnas, aga tänapäeval on igati tavaline, et inimesed otsivad paremaid elutingimusi ning turvalist keskkonda teistes linnades, maakondades või riikides (Castles 2000). Tänapäeval on peamisteks rände eesmärkideks välja toodud majanduslik kasu ning heaolu parandamine (Castles 2000, Coleman 2008, Gunderson *et al.* 2008). Globaliseerivas maailmas toimunud kiired muutused majanduses, poliitikas, tehnoloogias ja kultuuris on mõjutanud migratsiooni mahtu, suunda ja iseloomu (Castles 2004). Käes on rändeajastu, kus väljaspool kodumaad elavate inimeste arv kasvab, sest leidub vähe riike, kelle majandus või ühiskond ei oleks mõjutatud migratsioonist. Sobimatud elamistingimused, vägivald, relvastatud konfliktid, keskkonnaprobleemid, majanduslikud raskused ning kasvav vaesuse vahe arengu- ja arenenud maade vahel on peamisteks põhjusteks, miks inimesed on sunnitud oma kodumaa maha jätma ning valima uueks elukohaks muu riigi.

Ränne hõlmab endas indiviidi ruumilist liikumist kahe punkti vahel teatud aja jooksul (Boyle *et al.* 1998). Kaugus nende punktide vahel ei pruugi mängida olulist rolli, pigem on tähtis mingi teatud piiri ületamine, kas siis haldusjaotusliku- või riigipiiri, mis määrab ära rände liigi. Liikudes ainult riigi sisemistes piirides, siis on tegemist riigisisese rändega. Lühemate vahemaade läbimist, mis ei hõlma piiride ületamist, võib käsitleda kui indiviidi suuremat ruumilist mobiilsust antud piirkonnas (Boyle *et al.* 1998). Migratsioon üle riigi piiride kuulub aga rahvusvahelise rände liigitusse, mis on ka antud magistratöö uurimise eesmärgiks. Lisaks iseloomustab rände liiki ka ajaline kestus, mis on seotud indiviidi rände pikkusega. Ränne võib olla nii lühi- kui ka pikaajaline. Paljud teadlased on arvamusel, et mida kauem jääb individ seotuks ühe paigaga, seda väiksem on tagasitulemise tõenäosus kodumaale, sest sotsiaalsed ja kultuurilised sidemed on aja jooksul sihtriigiga suurenenud (Palloni *et al.* 2001, Anniste & Tammaru 2014). Rännet on võimalik veel iseloomustada sundluse põhjal. Vahe tuleb tõmmata vabatahtlikul ja sunniviisilisel migratsioonil. Sunniviisilise alla kuulub pagulasränne, mille käigus inimesed on sunnitud lahkuma oma kodukohast, kas siis sõja, relvastatud konfliktide või tagakiusamise tõttu ning otsima

varjupaika teiste riikide käest. Vastupidiselt eelnevale on vabatahtlik ränne seotud indiviidi isiklike soovidega minna elama või töötama kuskile mujale, kas siis lühi- või pikajaliselt ning võimalus tagasipöördumiseks on alati olemas (Ottonelli *et al.* 2013). Peamisteks ajenditeks vabatahtlikul rändel on majandusliku olukorra parandamine (tööränne), perekonna taasühinemine (pereränne) või soov parandada inimkapitali osakaalu (haridusränne).

Ühendatud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) kohaselt oli rahvusvaheliste migrantide arv 1990. aastal 154 miljonit, 2000. aastal 175 miljonit ja 2013. aasta lõpuks tõusnud 232 miljoni inimeseni, mis tähendab, et ränne ühest riigist teise on kahe dekaadi jooksul 50% suurenenud. Kui võrrelda seda kogu maailma rahvastikuga, siis väljaspool kodumaad elab ca 3% inimestest. ÜRO andmete kohaselt on enamik väljarändajaid vanuses 20-64 aastat ning naiste ja meeste osakaal rändes on üsna võrdne, vastavalt 48% ja 52%. Peamised väljarände piirkonnad on Ladina-Ameerika, Ida-Euroopa ja Põhja-Aafrika ning populaasemad sihtkohad on USA ning Lääne-Euroopa (ÜRO 2013).

2.1.2 Töörände peamised teooriad

Migratsiooni puhul on oluline mõista rände tõuke- ja tõmbetegureid. Kuigi inimese liikumise põhjused ühest riigist teise olenevad alati ka kontekstist, siis suurem osa teadlastest leiab, et peamine rändetegur on majanduslik ning seotud tööjõuturu nõudluse ja pakkumisega (Kelo & Wächter 2004, Massey *et al.* 1993). Tuleb ka täheldada, et mustrid ja trendid kaasaegses migratsioonis ei võimalda anda täielikku ülevaadet rände olemusest ainult ühe distsipliini raames (Massey *et al.* 1993). Tähelepanuta ei saa töörändel jätta ka psühholoogilisi ja sotsioloogilisi aspekte.

Rändeteooria seaduspärasusi on selgitatud alljärgnevates teoreetilistes käsitlustes:

Neoklassikaline makroteooria (*neoclassical macro theory*)

Neoklassikaline makroteooria on enim diskuteeritud majandusteooria, mille kohaselt tööjõuturu olukord sõltub majandusliku heaolu, palkade ning nõudluse ja pakkumise vahekorra siht- ja lähteriigis (Massey *et al.* 1993). Riikides, kus tööjõudu on rohkem kui kapitali, on ka tööjõuturu tasakaalupalk väiksem, kui riikides, kus kapitali on rohkem ning tööjõu pakkumine on madal. Palgavahe ja muud erinevused tööjõuturgudel põhjustavadki inimeste rände madalama palgatasemega riikidest kõrgema palgatasemega riikidesse. Sellise migratsiooni tulemusel tööjõu pakkumine lähteriigis väheneb ja palgatase

stabiliseerub või tõuseb. Samal ajal sihtriigis tööjõu pakkumine suureneb ning palk langeb, tekitades kokkuvõttes vähem erinevusi rahvusvahelisel palgatasemel (Massey *et al.* 1993).

Neoklassikalist lähenemist on vaadeldud ka tõuke-tõmbe teooriana, kus migratsiooni tõuketeguriteks on demograafilised tegurid, madalad elutingimused, kehv majanduslik olukord ja võimalikud poliitilised rahutused lähteriigis ning tõmbeteguriteks on tööjõu nõudlus, head majanduslikud võimalused ja poliitiline vabadus sihtriigis (Castles & Miller 2009).

Neoklassikaline mikroteooria (*Neoclassical micro theory*)

Mikrotasandil on keskpunkti tõstetud individuaalsed tegurid, mille eesmärgiks on suurendada indiviidi heaolu (Massey *et al.* 1993). Teooria järgi otsustavad inimesed migreeruda vaid siis, kui sellega kaasneb majanduslik või vaimne tulu. Rändel arvestatakse pikaajalisi tulu-kulu suhteid, nii materiaalseid kui ka sotsiaalseid, ning hinnatakse tõenäosust leida sihtriigis töökoht (Eamets & Philips 2004). Kui tulemus on positiivne, siis otsustatakse migreeruda. Valik tehakse tavaliselt mitme eri riigi või regiooni vahel ning lõpuks valitakse sihtpunkt, kus saadav tulu on kõige suurem. Varasemad uuringud on näidanud, et sissetulek uues riigis peaks olema vähemalt kaks või enam korda senisest palgast kõrgem, et võtta vastu otsus migreeruda (Hadler 2006). Kui kasu-kahju osakaal muutub, siis otsustatakse edasi liikuda või tagasi koju pöörduda (Castles 2004).

Inimkapitali teooria (*Human capital theory*)

Neoklassikaline mikroteooria on aluseks inimkapitali teooriale. Migratsiooni nähakse siin kui investeeringut inimkapitali (Massey *et al.* 1993, Hadler 2006, Boyle *et al.* 1998). Lisaks inimkapitali osakaalu suurendamisele arvestavad individid rände otsuse tegemisel ka võimalikke pikaajalist kasumlikkust, mis ei pruugi kohe avalduda (nt ei saada kohe kõrgemat palka, kuid hiljem on võimalik töötada rohkem tasustavamal töökohal). Teooria kohaselt on kõige suurem tõenäosus migreeruda kõrgkvalifitseeritud tööjõul, sest võrreldes madala kvalifikatsiooni tööjõuga on inimkapitali rohkem investeeritud, mis tagab kokkuvõttes kõrgema lisandväärtuse ning sellest tulenevalt ka suurema sissetuleku (Chiswick 1999).

Migratsiooni uus ökonoomika (*New economics of labour migration*)

Teooria kerkis esile 1980-ndatel ja selle kohaselt ei tehta rände otsuseid individuaalselt, vaid migreerumine on mõjutatud perekonna heaolust lähtudes. Perekonnaliikmed käituvad

ühise eesmärgi nimel, milleks on mitmekesistada ja suurendada perekonna sissetulekuallikaid (Massey *et al.* 1993). Teadlaste uurimisobjektideks antud teooria kohaselt on terve kollektiiv, kes on rändeotsustest mõjutatud.

Võrgustiku teooria (*Network theory*)

Võrgustiku teooria keskseks on sotsiaalsed suhted ja tekkinud isikutevahelised võrgustikud. Sotsiaalsete võrgustike olemasolu suurendab tõenäosust migreeruda, sest potentsiaalsed majanduslikud riskid ja kulud on uutele saabujatele väiksemad (Fussell 2010, Palloni *et al.* 2001). Sihtriikides tekivad rahvusvahelise rände tulemusel etnilised võrgustikud, mis seovad suguluse, sõpruskonna ja ühise päritoluriigiga varasemaid, praeguseid ja tulevasi sisse- ja väljarändajaid. Kõige tugevamaks võrgustiku lüliks peetakse perekonnasidemeid, sest kui mõni lähisugulane on teise riiki elama asunud, siis järgmisel perekonnaliikmel on juba palju lihtsam uues keskkonnas orienteeruda kui lihtsalt sõprade või rahvuskaaslaste abiga (Herman 2006). Isikul, kellel puuduvad sotsiaalsed sidemed uues riigis, peab arvestama suuremate esialgsete kulude ja riskidega sihtriigis, mistõttu eelistatakse rohkem sisse- ja väljarändata riikidesse, kus vastavad võrgustikud on juba olemas. Loodud võrgustikud kompenseerivad ka riikide vahelised palgaerinevused, sest paremad soovitused ja tööpakkumised võrgustike hulgas kaaluvad selle üle (Massey *et al.* 1993).

Inimeste rändeprotsess on kompleksne ning täielik rände arusaamine hõlmab endas mitmete distsipliinide mõistmist ja arvestamist. Migratsioon ei sõltu ainult kahe riigi majanduslikest erinevustest, vaid rändel tuleb arvestada ka töökoha säilimist tulevikus, algkapitali hulka ja võimalikke riske ning ohte sihtriigis. Castles ja Miller (2009) on kahelnud neoklassikalise teooria paika pidamises. Nimelt on ebatõenäoline, et vaesemad inimesed kolivad kõige rikkamatesse riikidesse, kellel puudub selleks isegi vajalik algkapital. Peamised majanduslikel põhjustel rändajad on pigem keskklassist, kes püüavad oma majanduslikku ja sotsiaalset olukorda veelgi parandada ning kellel on selleks vajalik minimaalne inim- ja materiaalne kapital olemas. Teooria kohaselt on inimene muudetud ebareaalseks maksimaalselt kasu poole püüdlevaks agendiks (Kelo & Wächter 2004). Võimatu on täpselt hinnata kulude suurust, sest tuleviku ootused võivad tegelikkusest erineda, lisaks on keeruline hinnata ka mitte-materiaalseid väärtusi (psühholoogia, perekond) ning nende mõju rändele.

Eri distsipliinide teadlased on leidnud, et üksikindiviidi rändekäitumine on enamasti seotud ajalooliste sidemete ning sotsiaalse võrgustiku olemasoluga sihtriigis (Boyd 1989).

Sissetuleku vahe on kindlasti üks oluliseim rände tõuketegur, kuid sotsioloogide kohaselt ainult sellest ei piisa. Paradoksaalselt on väljarännanuid ainult 3% maailma rahvastikust, mistõttu neoklassikalise mikroteooria kohaselt käitub suur hulk rahvastikust ebaratsionaalselt, sest tulude osakaal mõnes teises riigis võib olla mitu korda kõrgem, kuid sellest hoolimata ei võeta ette rändeotsessi teise riiki (McGovern 2007).

2.1.3 Töörände kujunemine ja peamised rändevood

Tööränne, mille ajendiks on majandusliku olukorra parandamine on üks kõige sagedasem vabatahtliku rände vorme. 20. sajandi alguses vajasid ülemere asundused (USA, Kanada, Austraalia) endile töölisi, eelistatult Suurbritanniast, sest neid ühendas keel, kultuur ja ajalugu. Kvalifikatsiooni neilt ei oodatud, kuna põhiliselt otsiti inimesi vähem oskusi nõudvatele töökohtadele - kaevandustesse, farmidesse ja rantšodesse (Castles & Miller 2009). Varasematel aegadel ei sõltunud majanduslik õitseng nii palju innovatiivsuse osakaalust tööjõus, vaid oli pigem seotud loodusvarade olemasoluga.

Euroopa, mis oli varem üks peamisi väljarände piirkondi, muutus pärast II maailmasõda sisserändajate pärusmaaks, sest vajas pärast laastavat sõda majanduse ülesehitamiseks uut ja värsket tööjõudu. 20. sajandi keskel oli Euroopas peamisteks sisserände riikideks Saksamaa, Prantsusmaa ja Suurbritannia, samal ajal kui Iirimaa, Hispaania ja Itaalia võitlesid väljarändega. Suur töötute osakaal Lõuna-Euroopas oli oluline tõukefaktor väljarändeks ning emigreerumist nähti kui pääseteed kasvavast vaesusest (Chiswick 2011).

Prantsusmaa ja Saksamaa võtsid 1950. aastatel kasutusele külalisttöötajate programmid, sest vajati peamiselt primaar- ja sekundaarsektoris uut tööjõudu. Eeldati, et külalisttöötajad on ajutised ning neid on hiljem võimalik koju tagasi saata kui tööpuudus väheneb. Et riigis elamine ei muutuks püsivaks, ei lubatud sisserändajatel oma perekondi kaasa võtta (Castles & Miller 2009). Paljud võõrtöölised lahkusidki pärast mõne aastast töötamist. Kuid need, kes jäid, kujutasid ootamatult suurt hulka välismaalasi, kelle püsiva paigalejäämisega valitsus ei olnud arvestanud. Põhjuseid, miks kodumaale ei naastud oli mitmeid, kuid üheks peamiseks võis olla ebarealistlikud ootused palga suhtes, sest teenitavast sissetulekust läks suur osa igapäevasteks kuludeks, mistõttu ei suudetud piisavalt palju raha kõrvale panna, et kodumaale tagasi naasta (Cornelius & Tsuda 2004). Lisaks soovisid ka tööandjad, et olemasolevad töötajad jääksid, sest sellega hoiti ära uute inimeste värbamisega seotud kulud (Kuldjärv & Vertmann 2008). Paljudele legaalselt sisserännanutele järgnesid tööandja abiga ka perekonnad, mistõttu lisandus valitsuse

ülesannete juurde ka sotsiaalsete hüvede tagamine (haridus, tervishoid, eluase). Üks suurim külalistöötajate värbaja oli Saksamaa. Külalistöötajate programmi algusaastatel oli sisserändajaid Saksamaal 700 000, aga kümme aastat hiljem oli see arv tõusnud 3 miljonini. Võõrtööliste värbamine külalisprogrammi abil peatati 1973. aastal, sest programmi üheks eelduseks oli, et migrandid on ainult ajutiselt, kuid immigrantide sisseränne oli muutunud järk-järgult püsivaks.

2.1.4 Töörände tendentsid tänapäeval

Muutused globaalses majanduses ning tehnoloogia arengus on suurendanud tööjõu nõudlust üle terve maailma. Tänapäeval on peamised emigratsiooni riigid nihkunud traditsioonilisest Euroopast juba Aasiasse, Aafrikasse ja Lõuna-Ameerikasse ning töörände osakaal ja ulatus on järjest tõusnud. Aasia majanduse kasv on tekitanud konkurentsi läänemaailmaga ning tööjõu ränne itta on muutunud järjest enam kasvavaks trendiks.

Euroopa Liidu laienemine 2004. ja 2007. aastal tõi kaasa ulatusliku rände uutest liikmesriikidest vanadesse liikmesriikidesse. Peamised sihtkohad uutele liikmesriikidele olid Põhjamaad, Lääne-Euroopa ja Suurbritannia. Põhjamaade Ministrite Nõukogu kohaselt on alates 2004. aastast Kesk- ja Ida-Euroopast üle 600 000 töötaja sisenenud Põhjamaade tööturгу. Peamiselt hõivatakse madalama palgalisi töökohti ehitusel, töötlevas tööstuses ja põllumajanduses (NORDEN 2013). Varasemad Lõuna-Euroopa väljaränderiigid on nüüd muutunud Põhja-Aafriklastele üheks peamiseks sihtriigiks.

Võrreldes 20. sajandi algusega on sihtriikides väljarändajate rahvuslik mitmekesisus suurenenud (Castles & Miller 2009). Paljud immigrandid rändasid koos perekondadega, et alustada uut elu uues riigis, kuid oli ka palju noori mehi, kes kogusid raha ja pöördusid hiljem kodumaale tagasi. Naised rändasid varem peamiselt järgnedes meestele, kuid alates 1960. aastatest alates moodustab naiste osakaal töörändest olulise osa.

Tähtis roll rändes on ka vanusel. Tõenäosus inimeste väljarändeks on suurem riikides, kus töötavast rahvastikust on suurem osa nooremaid inimesi. Inimkapitali teooria kohaselt saavad rändesse investeerimisel nooremad inimesed suuremat kasu, sest investeeringu amortiseerumine võtab kauem aega ning töötamise aeg on pikem. Rändeaktiivsus on paljude uuringute kohaselt korrelatsioonis vanusega, mistõttu pärast 40 eluaastat inimeste tõenäosus rännata väheneb (Kelo & Wächter 2004).

Rahvusvahelised sisserändajad annavad küll suure panuse sihtriigi majandusele ja on kindlasti vajalikud tööjõuturul osalejad, kuid massilise sisserände tagajärjeks võib tekkida hulgaliselt sotsiaalseid probleeme nii immigrantidel endal kui ka vastuvõtval riigil. Sisserändajad leiavad end tihtipeale madalama palgaga töökohtadelt, kus sissetulekud on võrreldes põlisrahvastikuga väiksemad ning töötingimused ei pruugi vastata standarditele. Strukturaalsed barjäärid ja pidev diskrimineerimine võrdsete võimaluste saavutamiseks tööturul põliselanikega võib võtta aastaid või isegi aastakümneid (McGrovern 2007). Probleemiks on ka sissesulandumine uude keskkonda, isegi keele, kommete ja kultuuri tundmine ei ole piisavateks teguriteks, et sulanduda koheselt uude ühiskonda. Kohanemisele võivad kaasa aidata varasemalt sisserännanud inimesed, kes on uutele tulijatele kui sotsiaalsed agendid, kes annavad edasi oma kogemusi ning teadmisi sihtriigi normidest ja väärtustest (Garcia 1986). Enda identifitseerimine mingi etnilise kogukonna liikmena annab kindlustunde kohanemiseks uue keskkonnaga (Kallaste & Philips 2003). Oluline roll sisserännanute integratsioonis on ka riigi poolt pakutavatel tugisüsteemidel, mis aitavad immigrante kaasa haarata kohalikku ellu. Peamised tegurid immigrantide ühiskonda sulandumisel ongi parem informeeritus, toetus ja riiklik abi (Lauristin *et al.* 2011).

Seoses inimeste lahkumisega on tööjõu rändel enamasti negatiivsed mõjud. Positiivseks asjaoluks on aga rahaülekanded perekondadele, kes on maha jäänud kodumaale. Saadetised liiguvad peamiselt arenenud riikidest vähem arenenud riikidesse, mis suurendab selle raha ulatuses lähteriigis tarbimist ning elavdab majandust. Maailmapanga (2013) andmetel saadeti 2013. aastal arengumaadesse üle 400 miljardi dollari rahasaadetisi ning on tehtud prognoose, et aastaks 2016 tõuseb see arv üle 500 miljardi dollari. 2013. aastal olid peamised tulusaajad India (\$71 miljardit), Hiina (\$60 miljardit) ja Filipiinid (\$26 miljardit). Austraalias viidi läbi uuring raha ülekannetest kodumaale ja tulemustes selgus, et paari kuu jooksul pärast riiki saabumist, saatis ainult ca 8% immigrantidest raha kodumaale, mis on seletatav esialgsete suuremate kuludega sihtriigis, aga paar aastat hiljem, kui raha oli võimalik juba rohkem kõrvale panna, siis oli saadetiste osakaal tõusnud juba 30%-ni (Hugo 2009).

2.2 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu ränne

2.2.1 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu mõiste

Kõrgkvalifitseeritud tööjõud on antud uurimuses defineeritud rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse (*International Standard Classification of Education* - ISCED 1997) järgi, mis vastab ISCED tasemetele 5A, 5B ja 6 (tabel 1). ISCED kohaselt moodustavad kõige kõrgema ehk kolmanda haridustaseme kraadid, mis on omandatud ülikoolides, rakenduskõrgkoolides ning muudes haridusasutustes, mille nominaalaeg on vähemalt 3 aastat (UNESCO 2006).

Tabel 1. Haridustasemed ISCED 1997 järgi (UNESCO 2006)

ISCED 0	Alusharidus (lasteaed)
ESIMESE TASEME HARIDUS	
ISCED 1	Algharidus 1-6 klass
ISCED 2A	Põhiharidus 7-9 klass
TEISE TASEME HARIDUS	
ISCED 3A	Gümnaasium 10-12 klass
ISCED 3B	Kutsekeskharidus
ISCED 4B	Kutseharidus
KOLMANDA TASEME HARIDUS	
ISCED 5A	Bakalaureus, magister
ISCED 5B	Rakenduskõrgharidus
ISCED 6	Doktoriõpe, residentuur

Vastavalt ISCED 1997 järgi kuuluvad kolmanda taseme hariduse alla järgmised kõrghariduse liigid:

5A - bakalaureuseõpe; bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavadel põhinev õpe; kõrgharidust eeldav 1-aastane õpetajakoolitus, interniõpe; magistriõpe.

5B - keskharidust eeldav keskeri- ja tehnikumiharidus; kutsekõrgharidus; diplomiõpe; rakenduskõrgharidusõpe

6 - doktoriõpe, residentuur

Lisaks haridustasemele on võimalik tööjõu taset määrata ka ametiala järgi. Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) on koostanud ametialade standardklassifikatsiooni (ISCO-08), kuhu kuulub kokku 10 ametite põhigruppi: (ILO 2008)

- 1) Juhid
- 2) Tippspetsialistid
- 3) Tehnikud ja keskastme spetsialistid
- 4) Ametnikud
- 5) Teenindajad ja müügitöötajad
- 6) Põllumajaduse, metsanduse ja kalanduse oskustöötajad
- 7) Oskustöötajad ja käsitöölised
- 8) Seadme- ja masinaoperaatorid ja koostajad
- 9) Lihttöölised
- 0) Sõjaväelased

ISCO-08 järgi kuulub kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu alla põhigrupid 1-3 (tabel 2).

Tabel 2. Kõrgkvalifitseeritud tööjõu ametite standardklassifikatsioon (ILO 2008)

1) Juhid	Tippjuhid, kõrgemad ametnikud ja seadusandjad Haldus- ja ärijuhid Tootmisjuhid ja põhitegevuse juhid Haiglata juhid, jaekaubanduse juhid ja muid teenuseid osutavate asutuste juhid
2) Tippspetsialistid	Loodus- ja tehnikateaduste tippspetsialistid Tervishoiu tippspetsialistid Pedagoogikaspetsialistid Äri- ja haldusspetsialistid Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia spetsialistid Õigus-, sotsiaal- ja kultuurivaldkonna spetsialistid
3) Tehnikud ja keskastme spetsialistid	Loodus- ja inseneriteaduste abispetsialistid Tervishoiu abispetsialistid Äri- ja haldusalal töötavad spetsialistid Õigus-, sotsiaal-, kultuuri- jms alade töötajad

2.2.2 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu rände olemus ja rändesuunad

Kõrgkvalifitseeritud tööjõu mõiste on aja jooksul kõvasti muutunud. Kõrgkvalifitseeritud tööjõud teaduses, tehnoloogias ja tehnikas on globaliseeruva maailma ja kõrgtehnoloogilise keskkonna alustalad, kes oma teadmiste, oskuste ja analüütilise mõtlemisega mõjutavad majanduslikku edu (Chiswick 2011). 21. sajandil kuuluvad nende alla tervishoiutöötajad, info- või kommunikatsioonispetsialistid, pedagoogid, loodus- või tehnikateadlased, äri- või haldusspetsialistid ja tippjuhid, aga 19. sajandil kui vähesed tööstused oli mehhaniseeritud (nt tekstiil) ja enamik tööd viidi läbi väikestes "tehastes", siis olid peamiselt hinnatud kasitöölised, mehaanikud, kes hoidsid esimesi industriaalühiskonna masinaid töös ja arvepidajad, kes suhtlesid ostjatega ning tegelesid raamatupidamisega (Ferrie 2011).

20. sajandi alguses ei pööratud rahvusvahelise rände puhul nii palju tähelepanu haridusele ja oskustele, 1,3 miljonist USA-sse sisserändajast moodustas kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu ainult 1% (Fortney 1970). Sel ajal sai sisserändel peamiselt määravaks rass, rahvaskuuluvus ja kodakondsus. Alates 1960. aastatest USA-sse kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisseränne suurenes, sest migratsioonipoliitika keskendusid senisest enam oskuste ja teadmistega inimeste sisserändele (Koser & Salt 1997). Dekoloniseerimise ja hariduse kvaliteedi paranemise ning diskrimineerivate seaduste kadumisega suurenes kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisseränne Lääne-Ameerikast, Aasiast ja Aafrikast (Castles & Miller 2009). Mida aeg edasi, seda rohkem mõisteti, et kõrgkvalifitseeritud tööjõu ränne on muutumas üheks olulisemaks migratsiooni osaks, sest teadlaste, haritlaste, tehnikute ja meditsiinitöötajate mobiilsus maailmas kasvab. 1960. aastate lõpus ja 1970. aastate alguses võeti ka Euroopas kasutusele karmimad meetmed sisserändele, sest globaalses majanduses konkurentsivõimeliseks jäämiseks tuli soodustada haritumate inimeste sisserännet (Castles 2004, Riemsdijk 2012). 1990. aastate poliitilised muutused Ida-Euroopas ja Nõukogude Liidu lagunemine avas raudse eesriide, mistõttu inimeste liikumine läände oli paratamatu. Majanduslikud erinevused ida ja lääne vahel on olnud üheks peamiseks faktoriks, miks Kesk- ja Ida-Euroopa riikidest rännatakse edukamatesse ja rikkamatesse piirkondadesse (Castles & Miller 2009). Muutused globaalses majanduses ning tehnoloogia arengus on suurendanud kõrgkvalifitseeritud tööjõu nõudlust üle terve maailma.

Kõige edukamad, kes on suutnud endale meelitada kõrge kraadiga tööjõudu on suure kapitali ja investeringu osakaaluga riigid. Peamiseks rahvusvaheliseks suunaks kõrgkvalifitseeritud tööjõule on olnud USA, kus elab 44% kõrgkvalifitseeritud tööjõust (Rinne 2013). Kui Aasiast pärit immigrandid liiguvad enamjaolt USA-sse, kes soovivad

endale paremat elu kui seda pakutakse kodumaal, siis Euroopas liigutakse peamiselt erinevate regioonide vahel ja sihtriigid on rohkem mõjutatud geograafilisest lähedusest, ühisest ajaloost, kultuurist ning liikumisvabadusest Schengeni liikmesriikide piires kui meelitavatest migratsioonipoliitikatest. Uuringud on näidanud, et 35% kolmanda taseme hariduse omandajad, kes elavad väljas pool oma kodumaad on pärit Aasiast, kellele järgnevad 34%-ga eurooplased, 23%-ga on esindatud läänepoolkera riigid ja viimasena 7%-ga Aafrika riigid (Lowell 2008). Tähtsat rolli sihtriigi valikul mängivad ka koloniaalimpeeriumite suhted emamaa ja kolooniate vahel. Kuigi Austraalia on Aasiale palju lähemal ja propageerib aktiivselt end Aasia kõrgkvalifitseeritud tööjõule, siis peamised saabujad Austraaliasse on siiski Euroopast. Sarnane olukord on ka Prantsusmaal ja Portugalis, kus vastavalt 34% ja 79% tööjõust tuleb Aafrikast (Kelo & Wächter 2004).

2.2.3 Kõrgkvalifitseeritud tööjõu rände põhjused

Gedamu (2002) on kõrgkvalifitseeritud tööjõu rände põhjused jaotanud kolmeks. Esimesse gruppi kuuluvad inimesed, kes emigreeruvad peamiselt majanduslikel põhjustel, kas kõrgema palga nimel või kodumaal valitseva tööpuuduse tõttu. Majanduslikult parema elujärje ja -tingimuste tõstmiseks liigutakse teise riiki ka lähedaste inimese, tuttava kultuuriruumi ja ühiskondliku positsiooni kaotamise hinnaga (Tammur & Meres 2013). Teise grupi moodustavad väljarändajad, kes põgenevad riigi poliitilise ebastabiilsuse eest, sest arvatakse, et riik ei suuda luua piisavaid tingimusi edukaks karjääriks. Siia kuuluvad individuaalid, kel võivad olla erinevad etnilised, kultuurilised või religioonsed eriarvamused valitsusega. Kolmandasse gruppi kuuluvad veel alles kõrghariduse omandajad, kes soovivad end kuskil mujal edasi harida, lootes tulevikus parema elujärje saavutada. Osasid saadab edu, aga osade ootused ei ühti reaalsusega ning tullakse siiski tagasi.

Walter Adams (1968) on välja toonud viis erinevat põhjust, miks rännatakse just arengumaadest arenenud maadesse. Esimeseks põhjuseks on nimetatud palgalised erinevused siht- ja lähteriigi vahel, mida saab põhjendada neoklassikalise makroteooriaga. Teiseks põhjuseks on paremate võimaluste loomine sihtriigis, sest arenenud maades on võimalik saada rohkem toetusi, stipendiume ning riigi dotatsioon teaduse ja tehnoloogia arengusse on kordades suurem kui arenenud maades. Paremad töötingimused võimaldavad seniseid oskusi ja teadmisi edukamalt rakendada ning neid ka ellu viia. Kolmandaks on välja toodud kõrgkvalifitseeritud inimeste ületootmine lähteriigis, mis väljendub õpitud eriala väheses vajaduses, mistõttu minnakse vastavat eriala praktiseerima kuskile mujale.

Vastupidiselt kolmandale põhjusele on neljandaks välja toodud sihtriigi suutmatus koolitada välja piisaval arvul tööjõudu, mistõttu tööjõu puudust peab rahuldama sisserändajate kaudu. Viiendaks on välja toodud konservatiivne suhtumine noorematesse kolleegidesse, kes on äsja kooli lõpetanud ning ei oma veel piisavat kogemust, mistõttu neid alahinnatakse ning suhtutakse tõrjuvalt, pärast mida minnakse otsima uut tööd mujale, kus hinnatakse nende oskusi rohkem.

2.2.4 Ajude väljavool, ajude ringlus ja ajude raiskamine

Kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu emigreerumine teise riiki põhjustab lähteriigile inimkapitali kaotuse ehk ajude väljavoolu (*brain drain*). Inimkapitali moodustavad teadmised ja oskused ning väljarännates kaotab lähteriik koos indiviidiga ka inimkapitali osakaalu, millest saab edaspidi kasu sihtriik. Lähteriigi seisukohalt varasemad investeeringud haridusesse ja koolitustesse muutuvad väärtusetuks ning mida kõrgemalt on inimene haritud, seda suurem on kaotus (Kelo & Wächter 2004). Pikaajaline majanduskasv eeldab rohket inimkapitali ja kõrgtehnoloogia arengut, aga kui väljaränne mõjutab nende tasakaalu, siis pikemas perspektiivis tekitab see lähteriigile nii kvantitatiivsed kui ka kvalitatiivsed tagajärgi.

Ajude väljavoolule hakati põhjalikumalt tähelepanu osutama 1960. aastatel, kui Suurbritannia majandus kannatas kõrgkvalifitseeritud tööjõu väljarände käes, peamiselt USA-le (Koser & Salt 1997). Enamjaolt on haritud inimeste väljarändest lähteriik rohkem mõjutatud kui sihtriik. Näiteks Dominikaani Vabariigist emigreerus 1962. aastal USA-sse 62 meditsiinitöötajat, mis on tühine arv võrreldes USA-s oleva 300 000 töötaja seas, aga Dominikaani Vabariigile on kaotus võrdne 1/3 nende alles diplomi kätte saanud meditsiinkooli lõpetajate arvuga (Fortney 1970). Sarnane olukord on ka Filipiinidel, kus lahkub aastas ligikaudu 2000 arsti, samal ajal kui aastas jõuab riiki välja koolitada 1000 arsti (Nguyen 2006). Kuigi sisserändajate sissetulek võib olla madalam kui samades tingimustes ja koormuse all töötaval kohalikul elanikul, siis kokkuvõttes omandatud inimkapitali väärtust hinnatakse sihtriigis majanduslikult kõrgemalt kui kodumaal.

1970.-1980. aastatel tekkis diskussioon, kas on moraalne aktsepteerida rikaste industriaalriikide inimkapitali voogu vaestest kolmandadest riikidest, mis kahjustab nende majanduslikku ja sotsiaalset arengut (Kelo & Wächter 2004). Ajude väljavoolu mõju on suurem arengumaades kui arenenud maades, sest seal kompenseerivad uued immigrandid

väljarändajad ära, kuid oht on siiski, et uued sisserändajad ei pruugi omada samasugust kvaliteeti ja oskusi kui oli lahkujatel.

Riik võib kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu väljarändest kasu saada siis, kui inimene pöördub tagasi, mida võib nimetada ajude ringluseks (*brain circulation*). Tänapäeval toimub enamik kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu ringlusest arenenud riikide vahel. Tagasipöördumisel kodumaale tuuakse kaasa suurenenud inimkapitali väärtus, mis on oskuste ja teadmiste osas kasvanud ning mis kokkuvõttes suurendab tööjõu väärtust ja majanduse konkurentsivõimet. Kontakti hoides kodumaaga on väljarändajad kui ühenduslülid lähteriigiga, mis võib avalduda teadmiste ja tehnoloogia kandumisega kodumaale. Otsus tagasipöörduda kodumaale sõltub suuresti immigrandi suutlikusest kohaneda sihtriigis ja seotusest lähteriigiga. Mida rohkem on suudetud kohaneda sihtriigis, seda väiksem on tõenäosus tagasipöördumiseks ning mida rohkem ollakse seotud kodumaaga, seda suurem on tõenäosus tagasipöördumiseks. (Anniste & Tammaru 2014).

Tagasitulemise põhjusteks võivad olla tööalased ebaõnnestumised, tihe seotus kodumaaga (perekond) või soov panustada oma ideede ja oskustega kodumaa arengusse (Nguyen 2006). Aja jooksul on siiski tagasipöördujate arv vähenenud, kui 1980. aastatel 25,9% Hiina doktorante pöördus USA-st tagasi, siis 2000. aastatel oli see vähenenud 7,4%-ni, kuid samas Euroopas langes 36,9%-lt vaid 25,7%-ni, mistõttu erineb suuresti kodumaale tagasimineku ka piirkonnast (Altbach 2012). Lisaks leidis veel sama uurimus, et omandatud eriala mängib suurt rolli tagasirändel, nimelt põllumajanduse (54,2%), hariduse (48,5%) ja sotsiaalteaduse (44,1%) lõpetajate tõenäosus naasta on suurem kui bioloogide (19,3%), loodusteadlaste (21,8%) ja majanduse (31,9%) eriala lõpetajatel. Tagasipöördumisel mängib ka vanus tähtsat rolli, mida nooremalt välismaale minnakse, seda väiksem tõenäosus on tagasi tulla. Uuringus, kus analüüsiti eestlaste tagasirännet Soomest, selgus et Eestisse tagasi tulemise soov on väljarändajatel suurem, kui lahkutakse pärast 55 eluaastat (Pungas *et al.* 2012).

Lisaks leidub ka inimesi kelle rände eesmärk ei ole seotud tööga, kuigi on olemas kõrgharidus, selliste indiviidide liikumist võib nimetada ajude raiskamiseks (*brain waste*), sest kasutamata jäävad potentsiaalsed oskused ja kvalifikatsioon. Ajude raiskamiseks võib nimetada ka olukordi, kui sisserändajad võtavad vastu töökohti, mis on madalamad kui nende kvalifikatsioon. Nguyen (2006) on leidnud, et paljud Filipiinidelt lahkunud arstid töötavad erinevates lääneriikides õdede ja sanitaridena, sest 6000 USD kuus makstav palk

õena on 12 korda rohkem kui kodumaal makstav arstide palk. Madalama kvalifikatsiooniga töökohal töötades võivad kaduda olemasolevad oskused ja teadmised ning ei toimu pidevat juurdeõpet, mis võib viib esialgse professioni regresseerumiseni.

Piore (1980) kohaselt on rahvusvahelise töörande peapõhjuseks vabad töökohad sihtriigis, mida kohalik rahvas ei ole nõus täitma ja seetõttu on välistööjõu kasutamine vabade töökohtade täitmiseks vältimatu. Peamiselt tekib nõudlus majanduskasvu ajal, mil kohalikel on võimalus valida paremate tööpakkumiste ning palkade vahel, mis põhjustab tööjõu puuduse madalama palgaga töökohtadel. Tuumafüüsik, kes läheb tööle ettekandjaks või taksojuhiks ei too kasu siht- ega ka lähteriigile, kuid samas tuleb meeles pidada, et ajude raiskamine ei ole pöördumatu protsess ning tuumafüüsik võib lõpuks leida ka erialase töö.

Viimastel aastatel on suurt tähelepanu pööratud ka välistudengite rändele, sest ajude väljavool hõlmab lisaks juba kõrgkvalifitseeritud tööjõule ka veel inimesi, kes alles haridust omandavad. Haridus on peamine investeering inimkapitali, mis võib pika peale end ära tasuda, kas siis parema töökoha või palga näol (Kelo & Wächter 2004). Järjest enam on ülikoolides kasvanud rahvusvaheliste üliõpilaste osakaal. Haridusränne on kasvanud alates 1980. aastast eksponentsiaalselt, kui 1980. aastal oli välistudengeid 800 000, siis 1990. aastaks oli see tõusnud 1,2 miljonini, 2000. aastal 1,9 miljonini ja 2010. aastal 3,6 miljonini (Appave 2010).

Kõrgharitud tööjõud tõstab tööjõu kvaliteeti, kasvatab tööjõu mobiilsust ning suurendab inimkapitali väärtust, mistõttu kõrgema hariduse pakkujad ei piirdu üliõpilaste värbamisel ainult riiklike piiridega, vaid on avatud ka rahvusvahelistele välistudengitele. Rahvusvahelise hariduse liikumine võimaldab riikidel ja institutsioonidel vahetada teadmisi ning oskusi üle terve maailma. Üheks kõige suuremaks kasu saajaks teadmistepõhises majanduses on olnud läänemaailm, kes on hoidnud kõvasti raha ja aega kokku, et harida spetsialiste ja teadlasi, sest suurem töö on juba teiste riikide poolt tehtud (Nguyen 2006).

Tudengite päritolu ja sihtriigid on sarnased kõrgkvalifitseeritud tööjõu rändele, kuid Aafrika ja Aasia paistavad sihtriigina üliõpilaste seast selgemini välja (Lowell 2008). Iga riik finantseerib kõrgharidust lootes, et millalgi hiljem toob see riigile kasu. Ameerika Insenerihariduse Ühingu (ASEE) kohaselt oli 2006. aastal tehnikateaduste magistriõpe lõpetajate seas 40% ja doktorantuuris 62% üliõpilasi välispäritoluga (Gereffi *et al.* 2008).

Lisaks leidis sama uuring veel, et pärast viit aastat doktorantuuri lõpetamist oli USA-sse töötama jäänud ligi 90% Aasiast tulnud tudengeid.

Põhjuseid, miks üliõpilased pärast lõpetamist jäävad välismaale edasi elama ja töötama on mitmeid. Õpingute aastate jooksul on tekkinud erinevaid tutvusi ja kontakte, kelle kaudu leitakse endale sobiv töökoht. Kodumaalt eemal olles ei pruugi vajalikku sotsiaalsõrgustikku üldse tekkidagi. Lisaks ollakse juba harjunud uue ühiskonna ning kultuuriga. Soomes elavate eestlaste hulgas tehtud uuringus selgus, et tagasitulemise soovi on vähendanud ka see kui haridus on omandatud ainult sihtriigis (Pungas *et al.* 2012).

Eestlased viisid läbi projekti "Talendid koju!", mille eesmärgiks oli Eestisse tagasi kutsuda noori, kes on lõpetanud välismaal kõrgkooli või kes on välisriigis omandanud märkimisväärse töökogemuse. Projekti raames läbi viidud küsitlusest selgus, et peamisteks asjaoludeks kodumaale tagasi pöördumiseks on: kõrget elatustaset tagav töötasu, väljakutse ja enesearendamise olemasolu ning töö rahvusvaheline mõõde (Kõiva *et al.* 2010).

2.3 Immigratsioonipoliitika

Poliitika kujundajad otsivad erinevaid võimalusi, kuidas migratsiooni abil rahuldada kasvavat nõudlust inimkapitali üle (Constant & Zimmermann 2011). Tulenevalt riikide erinevusest tööturul, migratsiooni voogudest, demograafilisest struktuurist ja ajaloolistest sidemetest on iga riik kehtestanud omad rahvusvahelised immigratsioonipoliitika tingimused sisse- ja väljarändele. Kõikidel riikidel on erinevad põhimõtted ja reeglid, millega nad otsustavad, kes pääsevad riiki elama ja töötama. 1960.-1970. aastatel loodi erinevate riikide (Suurbritannia ja Iirimaa, Põhjamaad, Saksamaa ja Türgi) vahel mitmeid rahvusvahelisi lepinguid (Kelo & Wächter 2004), mis soodustasid töörännet. Kui kunagiste külalisttöötajate programmide kaudu liikusid Euroopas peamiselt madalama kvalifikatsiooniga sisse- ja väljarändajad, siis nüüd on hakatud rohkem tööjõudu valima ning arvestatakse mitte ainult tööturu hetke vajadustega, vaid mõeldakse ka pikema perspektiivi peale ning eelistatakse kõrgema kvalifikatsiooniga inimesi (Kuldjärv & Vertmann 2008). Tulevikus on kasvavaks trendiks kõrgkvalifitseeritud tööjõu rahvusvaheline ränne ning konkurents nende peale on suur, sest kõrgkvalifitseeritud tööjõudu on alati vähem kui oskustöölisi. Selekteerimismeetodid võivad põhineda nii mikro- kui ka makrotasemel. Strateegiad, mis hõlmavad nii sotsiaalseid, majanduslikke ja poliitilisi tingimusi, arvestavad individuaalsete ja perekondlike huvidega ning sõltuvad siht- ja lähteriigist (Boyd 1989). Paljud poliitikad on läbi kukkunud, sest on olnud liiga lühiajalised ning ei ole piisavalt keskendunud migratsiooni protsessi terviklikkusele (Castles 2004).

Vastavalt immigratsioonipoliitikatele on igal riigil erinevad standardid, mille alusel lubatakse riiki uusi sisse- ja väljarändajaid. Lowell (2004) järgi sisaldavad mingil määral immigratsioonipoliitikad kõiki järgmisi elemente: 1) sisse- ja väljarände kvooti, 2) tööturu testi, kus rakendatakse kohaliku tööjõu eelistamise põhimõtet, immigrantidel on võimalik ainult siis sisse- ja väljarännata kui ei suudeta oma jõududega tööjõu nõudlust rahuldada, 3) võõrtööjõu kaitset, mis tagatakse kindlate palganumbrite ja töötamistingimustega uues riigis, 4) kindel leping tööandjaga, 5) perekonnaliikmete õigused rändel ja 6) elamisõiguse pikkuse kindlaks määramine.

2.3.1 Riiklikud kontrollimispoliitikad kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisserände

Kehtestatud sisserändepoliitikad varieeruvad alates punktisüsteemist kuni tööandjate juhitud süsteemideni:

USA-s on kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisseränne nõudluspõhine, mis põhineb riigi poolt koostatud ametite nimekirjast, kelle oskused on USA-s hinnatud ning vajalikud (Lowell 2008). Väljastatav H-1B viisa on mõeldud vähemalt bakalaureusekraadi omanikule, kes tahab USA-sse töötama tulla. Viisa saamisel on olulised ka kogemused ning professionaalne aktiivsus antud erialal, mis võimaldab välja filtreerida soovitud oskused vähese hariduse olemasolul. Ühel majandusaastal väljastab USA valitsus 85 000 H-1B viisat, millest 65 000 antakse uutele sisserändajatele ja 20 000 viisat väljastatakse USA kõrgkooli lõpetajatele, kes soovivad Ühendriikides pikemaks ajaks elama ja töötama jääda.

Traditsioonilised sisseränderiigid nagu Kanada, Austraalia ja Uus-Meremaa kontrollivad oma riiki sisenejaid punktisüsteemi kaudu, millega selgitatakse välja, kas inimese kvalifikatsioon on piisav, et soodustada tema sisserännet (Rinne 2013). Punktisüsteemi kaudu hinnatakse immigrandi vanust (eelistatud on nooremad), haridust, töökogemust, keeleoskust, sihtriigis töökoha olemasolu ja muid kriteeriume, mis võimaldab välja selgitada isiku potentsiaalset tulevikupanust sihtriigile (Chiswick, 2011). Punkte lisab ka abikaasa haridus ja muud demograafilised näitajad, kui vajalik punktisumma on koos, siis väljastatakse viisa. Austraalia on veelgi enam karmistanud kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisserände tingimusi, nimelt bakalaureuse kraadi asemel on vajalik omandada vähemalt magistrikraadi, mis tagab sisserände viisa (Nguyen 2006).

Võrreldes teiste suurriikidega oli Jaapanil kuni 2012. aastani väga avatud immigratsioonipoliitika sisserändajatele. Kõigile, kes omasid haridust ja oskusi, mida riik vajas, oli sissepääs garanteeritud. Tööle asumiseks ei olnud kõrgkvalifikatsiooniga sisserändajatele vaja teha tööturutesti ning riigil ei olnud ka eraldi nimekirja ametitest, kus valitses suur tööjõupuudus, vaid kui leiti vajaliku kvalifikatsiooniga töökoht, siis võis keisririiki elama ja töötama asuda. Vaatamata avatud poliitikale ei olnud tung Jaapanisse suur, 2010. aastal moodustasid kõrgharitud sisserändajad ainult 9% kogu immigrantrahvastiku hulgast (Oishi 2012). 2012. aastal muudeti sarnaselt Kanadale ja Austraaliale sisseränne punktisüsteemi põhiseks, mis eelistab kõrgharidusega ja kogemusega tööjõudu. Kuigi Jaapani immigratsioonipoliitika soosib kõrgharitud ja

kõrgkoolis õppijaid, siis vähese sisse- ja väljarände huvi taga on peamiselt keelebarjäär ning kultuurilised erinevused (Nakatani 2013).

Üheks oluliseks teemaks migratsioonis on veel väljaantavate elamislubade ajaline pikkus, mis mõjutab suures osas riigi edasist rahvastiku arengut ning heaolu. Kui USA viisa on ajutise iseloomuga, mille maksimaalne kehtivusaeg on kuus aastat, siis Austraalia ja Kanada on huvitatud alalistest kõrgkvalifikatsiooniga sisse- ja väljarändajatest (Greenspan *et al.* 2010). Pikaajalised elamisload võimaldavad sihtriigis vähendada rahvaarvu langemist, leevendada olukorda töajajõududel ja sotsiaalhoolekande süsteemis ning elavdada majanduskasvu.

2.3.2 Euroopa Liidu immigratsioonipoliitika

Migratsioon on muutunud järjest olulisemaks fenomeniks Euroopas. Suurem osa Euroopa riike seisab silmitsi rahvastiku vananemise ja vähenemise ees. Eurostat on teinud prognoosi mille kohaselt 2050. aastal läheb pensionile 25 miljonit inimest, mis tekitab tõsisemaid väljakutseid töajajõududel ja sotsiaalsüsteemis. Üheks olukorra lahenduseks oleks sisse- ja väljarände kasv kolmandatest riikidest, sest immigratsioon on olnud põhiliseks rahvastikukasvu tõusu põhjuseks Euroopas alates 1992. aastast (Euroopa Komisjon 2011).

Üheks olulisemaks rahvusvaheliseks migratsioonipoliitikaks Euroopas on Schengeni viisalepe, mis laiendab Euroopa Liidu elanike põhiõigust vabale reisimisele ja töötamisele liikmesriikide vahel. Schengeni liikmesriikide vaheline migratsioon oli 1990. aastate alguses kõrgkvalifitseeritud töajajõudude seas väike, sest migratsioonipoliitika oli veel jäik ning konservatiivne (Lowell 2008). Näiteks meditsiini valdkonnas migreerus 1991. aastal Euroopa Komisjoni andmetel Euroopa siseselt 205 farmatseuti, 1969 arsti (1,2 miljoni EL arsti seast), 230 veterinaari, 2588 hooldusõde, 253 hambaarsti (211 000 EL hambaarsti seast) ja 87 ämmaemandat (Peixoto 2008). Peamiselt liiguti suurematesse Suurbritannia, Saksamaa ja Prantsusmaa linnadesse. Tänapäeval on mahud ja suunad muutunud üle terve Euroopa, sest liikmesriigid on sisse- ja väljarändepoliitikatega suutnud ligi meelitada järjest rohkem uut töajajõudu (Euroopa Komisjon 2013).

Euroopa sisse- ja väljarändepakti üheks sätestatud eesmärgiks on Euroopa Liidu atraktiivsuse suurendamine kõrgkvalifitseeritud töajajõudude jaoks ning üliõpilaste ja teadlaste vastuvõtmise lihtsustamine liikmesriikidesse (Asari & Maasing 2012). Euroopa Liidus kehtib vaba liikumine liikmesriikide vahel, mistõttu on ka oluline koostöö liikmesriikide migratsioonipoliitikas, mis peaks lähtuma ühisest sisse- ja väljarände põhimõtetest ning reeglite

kehtestamisest (Kuldjärv & Vertmann 2008). Siiski on igal riigil võimalus ise määrata lõplikud tingimused ja kvoodid sisserändele.

Euroopa Liidu strateegia aastaks 2020 on soodustada töörännet sektorites, kus on tekkimas tööjõu ja oskuste puudus ning vajadusel kaasata kolmandate riikide kodanikke Euroopa Liidu majandusruumi ning hõlbustada nende sisserännet (Euroopa Komisjon 2011). Rände soodustamiseks kolmandatest riikidest on liikmesriikide vahel kehtestatud ühine direktiiv kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisserändele. Kõrgelt kvalifitseeritud töötajatele antavat elamis- ja tööluba nimetatakse siniseks kaardiks, mis on Euroopa Liidus kasutuses alates 2009. aastast. Sinise kaardi eesmärgiks on lihtsustada kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu riiki lubamist ja parandada liikmesriikides elavate isikute õiguslikku staatust, kes on juba Euroopa Liitu varem saabunud (Euroopa Komisjon 2013). Direktiiv sätestab täitma mitmeid kriteeriume, mis võimaldab loa omanikel Euroopa Liitu soodsamate võimalustega elama ja töötama tulla. Sinine kaart väljastatakse nõudluse olemasolul ning kõige olulisem kohustus sinise kaardiga on esitada tööleping või siduv pakkumine vastava palgamääraga, mis on võrdne vähemalt 1,5 kordse aasta keskmise brutopalgaga antud liikmesriigis. Iga liikmesriik saab ise määrata, kui palju kodanikke lubatakse sinise kaardi alusel riiki töötama ning millised on täpsed tingimused sisserändele, lisaks kehtib elamisluba ka pereliikmetele. Euroopa Komisjoni (2013) andmetel väljastati kõige rohkem siniseid kaarte 2012. aastal India, Hiina ja Venemaa kodanikele ning peamised erialad olid info- ja sidetehnoloogia, haldus- ning ärijuhtimine.

Lisaks sinisele kaardile on paljud riigid välja töötanud ka omad poliitikad ja strateegiad kõrgkvalifitseeritud tööjõu meelitamiseks. Osad poliitikad on keskendunud teatud rühmadele (FIE, teadustöötajad, ettevõtete poolt palgatud tööjõud) ning osad on keskendunud konkreetsete elualade inimeste leidmiseks (IT, meditsiin, teadustöö) (Euroopa Komisjon 2013).

Euroopa Liidus on ka neid riike, kes ei ole liitunud sinise kaardi direktiiviga. Näiteks Taani on võtnud kasutusele kõrgkvalifitseeritud tööjõu värbamiseks roheline kaardi, mis põhineb Kanada ja Austraalia punktisüsteemil, kus hinnatakse hariduse taset, vanust, keeleoskust (taani, inglise ja saksa) ja varasemaid töökogemusi. Sisserändajal on pärast kaardi väljastamist kuus kuud aega, et leida vähemalt magistrikraadi väärilist tööd või leida töö, mille eest tasustatakse aastas vähemalt 463 000 DKK (63 000 EUR) (Chaloff & Lemaitre 2009).

2.3.3 Eesti immigratsioonipoliitika

Sisserännet Eestisse reguleerib kindel seadusandlik raamistik (Krusell 2009a). Alates taasiseseisvumisest saadik on Eesti immigratsioonipoliitika olnud üsna konservatiivne, kuid on siiski vastavalt turu vajadustele aastate jooksul ka muutunud (Kaska 2010). Eesti kujundab oma poliitikat kooskõlas Euroopa õigusruumiga ning sarnaselt teistele Euroopa liikmesriikidele on Eesti sisserändepoliitika suunatud kõrgkvalifitseeritud tööjõu sisserände soodustamiseks, mis aitaks Eestisse luua teadus- ja kompetentsikeskusi ning tagada ettevõtetele kõrgema kvalifikatsiooniga tööjõudu. Valitsusprogrammis aastateks 2011-2015 on ühe eesmärgina kirjas välistudengite ja tippspetsialistide Eestisse tulemise soodustamine (Asari & Maasing 2012). Selle ellu viimiseks on Eesti ühinenud Euroopa Liidu sinise kaardi direktiiviga, mille kohaselt kõrgelt kvalifitseeritud kolmandate riikide kodanikud ning nende pereliikmed võivad kiirelt ja lihtsalt taotleda elamisluba Eestis töötamiseks. Tööle on võimalik asuda koheselt, kui vajalikud lepingud tööandjaga on sõlmitud ning siinviibimine on registreeritud Politsei- ja Piirivalveametis. Lisaks on tehtud muudatused ka välismaalaste seaduses, mis võimaldab kiirmenetleda lühiajalist töötamist Eestis õpetaja, õppejõu, teadlase ja tippspetsialistina. Välismaalaste seaduses on tippspetsialisti all mõeldud mistahes valdkonnas erialast ettevalmistust omavat välismaalast, kellele Eestis registreeritud tööandja kohustab maksma tasu, mille suurus on vähemalt võrdne Statistikaameti poolt viimati avaldatud Eesti keskmise brutokuupalgaga ja kahe koefitsient korrutisega (RT I 2010, 3, 4).

Eestis on kõrgkvalifitseeritud tööjõu värbamine tööandjate poolt juhitud, mistõttu on vajalik sõlmida enne riiki tulemist ka tööleping, mis peab olema kooskõlas riigi poolt määratud palgakriteeriumiga. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2013) on koostanud tööjõuvajaduse prognoosi, kus on arvestatud väljarännet ja tööjõu lahkumist tööturult. Prognoosi kohaselt on Eestis aastal 2020 asendusvajadus peamiselt hariduses ja tervishoies ning tekib võrreldes tänasega suurem nõudlus spetsialistide järele info- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkonnas.

Igal aastal kehtestab Vabariigi Valitsus sisserände piirarvu tähtajaliste elamislubade väljastamiseks, mille maksimummäär on vastavalt välismaalaste seaduse § 113 lõikele 2 aastas 0,1% alalisest elanikkonnast (tabel 3). Elamisluba väljastatakse töötamiseks, ettevõtluseks ning välislepingute alusel. Piirarvu ei kohaldata Euroopa Liidu liikmesriikide, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriikide, Šveitsi Konföderatsiooni, Ameerika Ühendriigi ja Jaapani kodanike suhtes, lisaks ei kuulu piirarvu alla abikaasa ja

lähedase sugulase riiki tulemine ning elamisloa taotlemine Eestis õppimiseks ja teadustöö tegemiseks.

Tabel 3. Tähtajaliste elamislubade väljastamine.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Piirarv	1002	1009	1344	1008	1000	996
Kasutati ära	721	826	1283	581	565	...
Kasutamata jäi	281	183	61	427	435	...

Andmed: Politsei- ja Piirivalveamet

Lisaks on Eesti välismaalaste seaduses nõue, kus elamisluba omav välismaalane läbib kohanemisprogrammi, mille eesmärgiks on aidata kohaneda sisserändajat Eesti õigus- ja kultuuriruumiga ning igapäevase toimetulekuga (Pärdi 2013). See hõlmab baaskoolitust Eesti ühiskonna, kultuuri ja riigi kohta ning tagab täiendavaid koolitusi vastavalt erinevate sihtgruppide vajadustele, kes plaanivad Eestis pikemalt resideeruda (Asari 2013). Kõige suurem väljakutse on Aafrikast ja Aasiast pärit immigrantide integreerimine Eesti ühiskonda, kellele on uus nii keel kui ka kultuur. See-eest mõnevõrra lihtsam on kohanemine Venemaalt ja endiste NSVL-i riikidest tulijatele, kelle siinset olukorda lihtsustab suur venekeelne kogukond ning vene keele oskuse abil hakkama saamine (Lauristin *et al.* 2011).

2.4 Immigrantrahvastik Eestis

2.4.1 Sisseränne Eestisse pärast Teist maailmasõda

Peamiselt on Eesti immigrantrahvastik välja kujunenud Teise maailmasõja lõpul, mil teistest Nõukogude Liidu liiduvabariikidest hakkas Eestisse massiliselt uusi inimesi sisse rändama. Kõige intensiivsem oli sisseränne pärast sõja lõppu kuni 1950. aastate alguseni, mis kestis kuni Nõukogude Liidu lagunemiseni (Krusell 2009b). Suurem osa sisserändajatest oli pärit Venemaalt, järgnesid Ukraina ja Valgevene kodanikud (Järv 2009). Iseseisvuse taastamise järel pöördusid paljud sisserändajad tagasi oma etnilisse sünniriiki. Eestis võib sisserändajad jaotada tinglikult kaheks: saabujad enne taasiseseisvumist ja saabujad pärast taasiseseisvumist. Uusimmigrandid on sisserändajad, kes on Eestisse saabunud pärast taasiseseisvumist alates 1992. aastast (Lauristin *et al.* 2011). Alates Eesti taasiseseisvumisest on Eestisse sisseränne vähenenud, kuid immigrantrahvastiku osatähtsus on säilinud tänapäevaseks suurena, moodustades 2013. aasta seisuga 30% Eesti rahvastikust (ESA 2014). Taasiseseisvumise järel on jätkuvalt kõige enam sisserändajaid pärit Venemaalt (44,7%), kuid lisandunud on ka uusi tulijaid Euroopa Liidu liikmesriikidest, eelkõige geograafiliselt lähedal asuvatest Soomest ja Rootsist (Järv 2009). Kõige suurem osa immigrantrahvastikust paikneb Ida-Virumaal ja Harjumaal, mis on seletatav suuremate tööstusettevõtete rajamisega antud piirkonda Nõukogude perioodi ajal (Tammaru & Kulu 2003). Ruumiliseks eripäraks on koondumine ka piirkondade suurematesse linnadesse - Tallinnasse, Narvasse ja Kohtla-Järvele ning linnades ka kindlatesse elamupiirkondadesse (paneelilamud) (Marksoo 2005).

2.4.2 Immigrantrahvastikku iseloomustavad üldised tunnused

Sisserändajate hulgas on erineva demograafilise taustaga inimesi. Suurem osa sisserändajaid tuli Eestisse sügaval nõukogude ajal, mistõttu üle poole Eestisse tulnud sisserändajatest on praegu vanuses 50-74 aastat, uusimmigrantide sisseränne on hilisem, mistõttu on nad põlvkonna jagu nooremad, jäädes peamiselt vanusrühma 24-49 aastat (Järv 2009). Lisaks on uusimmigrantide seas ka rände aktiivsuse kasv üle 70-aastaste inimeste seas, mis on seletatav kodumaalt järele tulnud vanematega ehk pererändega (Tammur & Meres 2013). Statistikaameti poolt läbi viidud immigrantrahvastiku uuringul selgus, et naissoost uusimmigrantide peamine sisseränne põhjus on olnud perekondlik, mistõttu nende tööhõive on võrreldes meeste omaga madalam. Meestel on see-eest peamise rändepõhjuseks välja toodud töö ja majandusliku olukorra parandamine (Järv 2009). Eelnevad peamised rändepõhjused tulevad välja ka tähtajaliste elamislubade

väljastamisest, nimelt aastatel 2008-2011 oli Eestisse tuleku põhjuseks enamjaolt töö- (54%), pere- (30%) ja haridusränne (13%) (Lauristin *et al.* 2011).

2008. aastal läbi viidud Integratsiooni monitooringus võrreldi eestlaste ja immigrantrahvastiku haridustaset 1989. ja 2000. aasta rahvaloenduse andmete põhjal tööealise rahvastiku (15-64 aastat) seas (tabel 4). Tulemustest selgus, et 1989. aastal oli madalama haridustasemega inimesi immigrantide seas vähem kui põlisrahvastikus. Põhiharidusest madalama haridusega oli kolmandik eestlastest, kuid immigrantrahvastikust ligi viiendik. Suurem osakaal oli immigrantrahvastikul ka kesk- ja keskerihariduse omandajate seas, väikese edumaaga olid aga eestlased paremad kõrghariduse omandamisel. 2000. aastal oli aga olukord muutunud, eestlaste haridus oli paranenud ning kasvanud oli eelkõige kõrghariduse osakaal põlisrahvastiku seas (Saar 2008).

Tabel 4. Eestlaste ja muu rahvuse haridustase (%) aastatel 1989 ja 2000

Haridustase	1989		2000	
	Eestlased	Muu rahvus	Eestlased	Muu rahvus
Algharidus	17	14	4	4
Põhiharidus	17	15	12	13
Keskharidus*	27	28	31	28
Kutseharidus	-	-	7	8
Keskeriharidus	21	26	20	26
Kõrgharidus	18	17	26	20
Kokku	100	100	100	100

* 1989. aastal kesk- ja kutseharidus koos Andmed: 1989. ja 2000. aasta rahvaloendus

Võrreldes põlisrahvastikuga on immigrantrahvastik ametialaselt peamiselt madalama kvalifikatsiooniga nõudvatel töökohtadel, sest takistuseks on tihtipeale puudulik keeleoskus, mis seab neid võrreldes põlisrahvastikuga madalamasse ühiskonnakihti. 2000. aasta rahvaloenduse tulemustes selgus, et 25-54 aastastest oskavad eesti keelt alla poole immigrantidest (Tammur 2006). Integratsiooni uuringus selgus lisaks, et eestlaste haridustase on tõhusamalt rakendatud tööturul kui immigrantrahvastiku oma. Aastatel 2001-2007 töötas Eesti tööjõu-uuringu andmete kohaselt 7-9% eestlastest vastanutest madalama haridustasemele vastavas töökohas, kuid mitte-eestlaste seas varieerus samal perioodil näitaja 17-23% vahel (Helemäe 2008). Erinevus on ka kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu osatähtsuse vahel, 1989. aastal oli see näitaja eestlaste puhul 38,2% ja sisserännanutel 32%, aastaks 2000 oli see eestlastel tõusnud 45,2%-ni, aga sisserändajate

puhul jäänud samaks (Tammur 2006). Eesti tööjõu-uuringust selgus veel lisaks, et töötuse määr oli 2001. aastal mitte-eestlaste seas 1,6 korda kõrgem, aastatel 2004-2006 2,4 korda kõrgem ja aastaks 2007 oli vahe natukene langenud, kuid siiski 1,9 korda kõrgem tööealise rahvastike seas (Helemäe 2008). Kuigi eestlastel ja immigrantrahvastikul on üsna sarnane haridus, mis peaks nad seadma võrdsesse positsiooni tööturul, on siiski hakkama saamine erinev, mis võib tuleneda diskrimineerimisest tööandja poolt, eelarvamustest vähemusrahvaste kohta ning sotsiaalsõrgustiku olemasolust, mis on immigrantrahvastikul ja põlisrahvastikul erinev (Rummo-Laes 2009).

3. ANDMED JA METOODIKA

3.1 Andmeallikas

Antud töös on kasutatud Statistikaameti 2011. aasta rahvaloenduse andmebaasi. Loendusandmed pärinevad 2011. aasta 31. detsembri seisuga. Respondentide alla kuulusid kõik inimesed, kelle püsielukoht on Eesti. Püsielanikuks nimetati inimest, kes on pidevalt Eestis elanud vähemalt 12 kuud enne 31.12.2011 või inimest, kes on enne 31.12.2011 Eestisse saabunud ning kes kavatseb Eestisse jääda vähemalt üheks aastaks. Püsielanikuks nimetati ka inimest, kes on 2011. aastal Eestist ära olnud mingil põhjusel, kuid kavatseb tulevikus kindlasti Eestisse tagasi tulla. Kaetuse protsent tervest üldkogumist oli hea, sest loenduse alakaetus oli 2,1% (ESA 2014).

Rahvaloenduse andmed võimaldavad täpselt piiritleda uurimisobjekti: pärast taasiseseisvumist Eestisse elama asunud kõrgkvalifitseeritud immigrantrahvastik vanuses 25-64 aastat. Lisaks on võimalik rahvaloenduse andmebaasi alusel teha erinevaid päringuid rahvastiku soo, rahvuse, vanuse, hariduse ja majandusliku tegevuse üle ning leida vastavaid ruumilisi seoseid.

3.2 Uurimisobjekti määratlemine

Antud töö peamiseks uurimisobjektiks on tööelised kõrgkvalifitseeritud uusimmigrandid vanuses 25-64 aastat:

Immigrantrahvastik määratletakse kindla definitsiooni järgi. Uusimmigrantide alla kuuluvad isikud, kes on Eestisse sisse rännanud pärast taasiseseisvumist ja kelle mõlemad vanemad on sündinud väljaspool Eestit. Kui on teada ainult üks vanem, kes ei ole sündinud Eestis, siis kuulub ta samuti immigrantrahvastiku hulka. Kui vanemate sünnikoht ei ole teada, siis ta valimisse ei kuulu. Valides ema ja isa sünnikohaks välismaa on mitu eelist: nimelt selline definitsioon on rahvusvaheliselt kasutatav ja tunnustav, teiseks võimaldab selline kriteerium eemaldada uurimisobjektide alt inimesed, kes on seotud tagasirändega. Lisaks sünnikohale on immigrantrahvastik põlisrahvastikust veel eristatud rahvusliku enesemääratlusega (erineb põhirahvusest), emakeelega (igapäevaselt kasutatav tavakeel, mis erineb sihtriigi keelest) ja kodakondsusega (erineb sihtriigi omast).

Järgmiseks oluliseks faktoriks valimisse kuulumiseks on kõrghariduse olemasolu, mis antud magistritöös on määratletud rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse järgi (ISCED 1997). Kõrgkvalifitseeritu alla kuuluvad kõik kolmanda taseme hariduse omandajad.

Valimi keskmesse on valitud ainult tööealised isikud vanuses 25-64. Antud vanusvahemik välistab sisse­ränded, mis võivad olla seotud õppimise või pensionile minekuga ning muudab uurimisobjekti rohkem homogeensemaks.

Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrandi tunnused:

- sisse­ränne Eestisse alates 1992. aastast
- ema ja isa välissündinud
- rahvus \neq eestlane
- emakeel \neq eesti keel
- kodakondsus \neq eestlane
- haridus = kolmas tase
- $25 \leq \text{vanus} \leq 64$

Uurimistöö eesmärgist tulenevalt on määratletud ka varasemalt sisse­rännanud immigrantrahvastiku tunnused:

- sisse­ränne Eestisse enne 1992. aastat
- ema ja isa välissündinud
- rahvus \neq eestlane
- emakeel \neq eesti keel
- haridus = kolmas tase
- $25 \leq \text{vanus} \leq 64$

Erinevalt uusimmigrantidest ei ole varasemalt saabunud sisse­rändajate määratlemisel rakendatud kodakondsuse kriteeriumit. Nimelt on paljud nõukogude ajal sisse­rännanud läbinud naturalisatsiooniprotsessi, mille käigus on omistatud Eesti kodakondsus. Kodakondsuse kriteeriumi rakendamine võib valimist eemaldada just kõige edukamad ning kõrgharitud sisse­rändajad.

3.3 Analüüsi metoodika

Peamine töö andmetega toimus Statistikaameti Tartu büroos. Andmetele ligipääsu aluseks oli sõlmitud konfidentsiaalsuse leping Statistikaametiga, mis võimaldas andmeid kasutada turvalisel töökohal. Tulemusi analüüsiti programmiga SPSS, kus kasutati erinevaid kirjeldava analüüsi meetodeid (risttabelid, sagedustabelid) sisse­rändajate võrdlemiseks.

Varasemate ja uute sisse­rändajate võrdluse puhul on vaatluse all haridustasemed (algharidus, põhiharidus, üldkeskharidus, kutsekesk- ja keskeriharidus, kõrgharidus),

lõpetatud kõrghariduse liik (rakenduskõrgharidus, bakalaureus/magister, doktoriõpe), majanduslik aktiivsus (hõivatud, töötud, mitteaktiivsed) ning hõivatus majandussektorites (primaar-, sekundaar-, tertsiaarsektor). Lisaks on tehtud võrdlus ametialade jaotusest, kus Rahvusvahelise Tööorganisatsioon (ILO) poolt koostatud ametialade standardklassifikatsiooni (ISCO-08) 10 ametite põhigruppi on jaotatud kaheks:

KÕRGEMAD: 1) Juhid, 2) Tippspetsialistid, 3) Tehnikud ja keskastme spetsialistid; **MADALAMAD** 4) Ametnikud, 5) Teenindajad ja müügitöötajad, 6) Põllumajaduse, metsanduse ja kalanduse oskustöötajad, 7) Oskustöötajad ja käsitöölised, 8) Seadme- ja masinaoperaatorid ja koostajad, 9) Lihttöölised, 0) Sõjaväelased.

Andmete põhjal loodi mudel nii uusimmigrantide kui ka varasemalt sisserännanud immigrantide kohta. Mudelite loomisel kasutati binaarset logistilist regressiooni, mis näitab tõenäosust kuuluda erinevate sõltumatute tunnuste väärtuste korral referentstunnuse sihtgruppi. Meetodit saab kasutada, kui sõltuval tunnusel on kaks väärtust. Tulemuste tõlgendamisel kasutatakse riskisuhet $\exp(\beta)$, mis näitab, mitu korda seose olulisuse korral sündmuse toimumise tõenäosus on suurem kui sündmuse mittetoimumise tõenäosus.

Mudelite sõltuvaks tunnuseks olid ametialad, kus kõrgemad ametialad olid kodeeritud väärtuseks 1 ja madalamad ametialad kodeeritud väärtuseks 0. Sõltumatuteks tunnusteks olid: sugu, vanus, rahvus, haridus, eesti keele oskus, paiknemine ja hõivatus majandussektoris. Kõik sõltumatud tunnused kodeeriti binaarseteks. Näiteks hariduse kategooriate (rakenduskõrgharidus, bakalaureus/magister ja doktoriõpe) puhul loodi kolm uut binaarset tunnust, millest sihtgrupiks valitav tunnus kodeeriti väärtuseks 1 ning kõik muu 0 (nt rakenduskõrgharidus=1 ja muu=0). Üks nendest kategooriatest valiti analüüsis referentstunnuseks. Lisaks loodi üks mudel kõigi kõrgkvalifitseeritud immigrantrahvastiku kohta. Nii sõltuv kui ka sõltumatud tunnused olid samad, mis eelnevatel mudelitel, kuid üheks sõltumatuks tunnuseks lisandus veel sisserändajate saabumisaasta.

Geograafilisel analüüsil on ruumiliseks piirkonnaks valimis terve Eesti, kus üldistusi on tehtud maakondade, asumite ning regioonide kaupa. Regioonide jaotuse aluseks on võetud kõige enam riigiasutuste poolt kasutatav regionaalne jaotus (Põhjala 2013), kus Eesti maakonnad on jagatud neljaks piirkonnaks:

Põhja-Eesti: Harjumaa;

Ida-Eesti: Ida-Virumaa, Lääne-Virumaa;

Lõuna-Eesti: Jõgevamaa, Põlvamaa, Tartumaa, Viljandimaa, Valgamaa, Võrumaa;

Lääne-Eesti: Hiiumaa, Saaremaa, Läänemaa, Raplamaa, Pärnumaa, Järvamaa.

Immigrantrühmade koonduvust on näidatud ka Tallinna asumite (105 asumit) lõikes.

Vastavalt immigrantide osakaalule asumites, jaotati asumid kolmeks:

Madal < 2%

Keskmine 2-4%

Kõrge > 4%

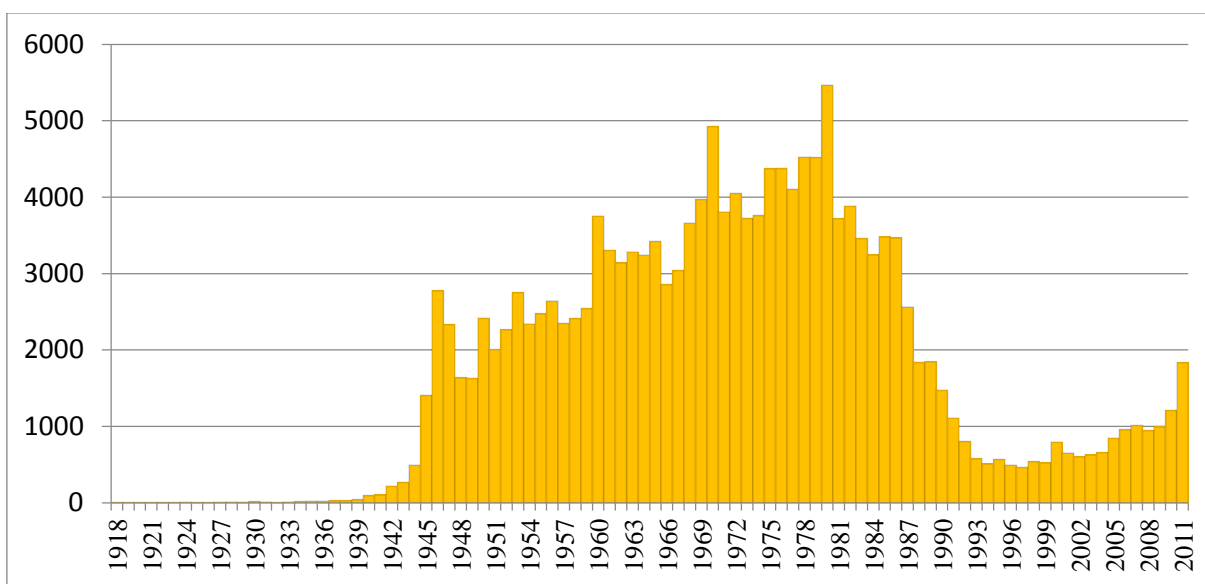
Visuaalne pool antud töös on tehtud programmiga ArcGIS.

4. TULEMUSED

4.1 Sisseränne Eestisse

Rahvaloenduse tulemusel oli inimesi, kelle ema ja isa on välissündinud ning kelle rahvus ja emakeel (uusimmigrantidel ka kodakondsus) erineb põlisrahvastiku omast. Nende osatähtsus Eesti püsielanike arvust on 19% (248 185). Lisaks on oluline ka sisserändajate saabumisaasta Eestisse, mis võimaldab eristada uusimmigrante enne taasiseseisvumist saabunud immigrantidest. Antud tingimus võimaldas valimisse jätta 162 375 (12%) inimest.

Ajavahemikul 1918-2011 on sisseränne Eestisse olnud kahe laineline (joonis 1). Esimene laine algas pärast II maailmasõda, mis kestis kuni 1990. aastate alguseni. Teine laine algas pärast Eesti taasiseseisvumist, mis kestab tänapäevaseini. Ajavahemikul 1918-1991 rändas Eestisse 146 773 inimest, suurimad sisserände aastad olid 1970-1980, mil iga aasta tuli keskmiselt üle 4000 sisserändaja. Alates 1992. aastast on sisseränne jätkuvalt kasvavas trendis, kuid mahult siiski mitu korda väiksem. Ajavahemikul 1992-2011 on Eestisse sisserännanud 15 609 inimest.

Joonis 1. Sisserändajate saabumisaasta Eestisse

Antud töö üheks valimi kriteeriumiks oli kindlaks määratud vanusvahemik (25-64), mistõttu on immigrantrahvastikust välja arvestatud lapsed, noored ja pensionärid. Pärast vanusgrupist välja jäänud inimeste eemaldamist jäi valimisse 96 388 inimest. Nende hulgas on 9230 uusimmigranti, kellest kõrgharidus on **5699** inimesel ja 87 158 varasemalt saabunud immigranti, kelle seas on kõrgharidusega inimesi **41 555**.

4.2 Omandatud hariduse erinevused sisserändajate vahel

Haridustaseme võrdlusest selgub, et mõlema sisserändajate grupi seas on kõige enam kõrgharidusega inimesi (tabel 5). Võrreldes varasemalt saabunud immigrantidega (48%) on uusimmigrantide seas kõrghariduse omandajaid rohkem (62%). Uusimmigrantide suur kõrgharidusega inimeste osakaal on peamiselt tulnud üldkeskharidusega inimeste arvelt, sest alg- ja põhihariduse ning kutsekesk- ja keskerihariduse näitajad on kahe grupi vahel enam-vähem võrdsed.

4.2.1 Haridustase

Tabel 5. Haridustaseme jaotus sisserändajate vahel

	Algharidus	Põhiharidus	Üldkeskharidus	Kutsekesk- ja keskeriharidus	Kõrgharidus
Sisseränne pärast 1992 (N=9230)	1%	3%	23%	12%	62%
Sisseränne enne 1992 (N= 87 158)	1%	5%	33%	14%	48%

4.2.2 Kõrgharidus

Sarnaselt immigrantrahvastiku haridustaseme jaotusele on uusimmigrantide seas kõrgema haridustasemega sisserändajaid rohkem (tabel 6). Kõige enam on mõlema grupi seas bakalaureuse- ja magistrikraadi omanikke, varasemalt saabunudel 53% ja pärast taasiseseisvumist sisserännanutel 63%. (Bakalaureuse- ja magistrikraadid on ühes grupis, sest erineval ajajärgul kehtinud kõrgharidusereformid ei võimalda neid eraldi lahtertada). Järgneb rakenduskõrgharidus, kus varasemalt sisserännanute osakaal on 14% võrra suurem võrreldes uusimmigrantidega. Kõige vähem on mõlema grupi seas doktoriõppe lõpetajaid.

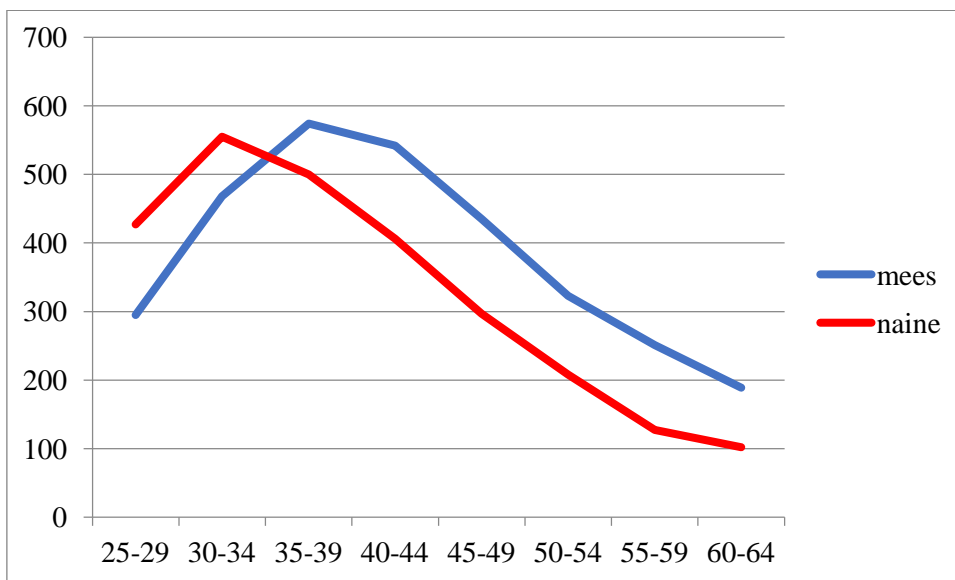
Tabel 6. Sisserändajate kõrgharidusliigi jaotus

	Rakenduskõrgharidus	Bakalaureus/Magister	Doktoriõpe
Sisseränne pärast 1992 (N=5699)	32%	63%	5%
Sisseränne enne 1992 (N=41 555)	46%	53%	1%

4.3 Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate demograafilised ja geograafilised tunnused

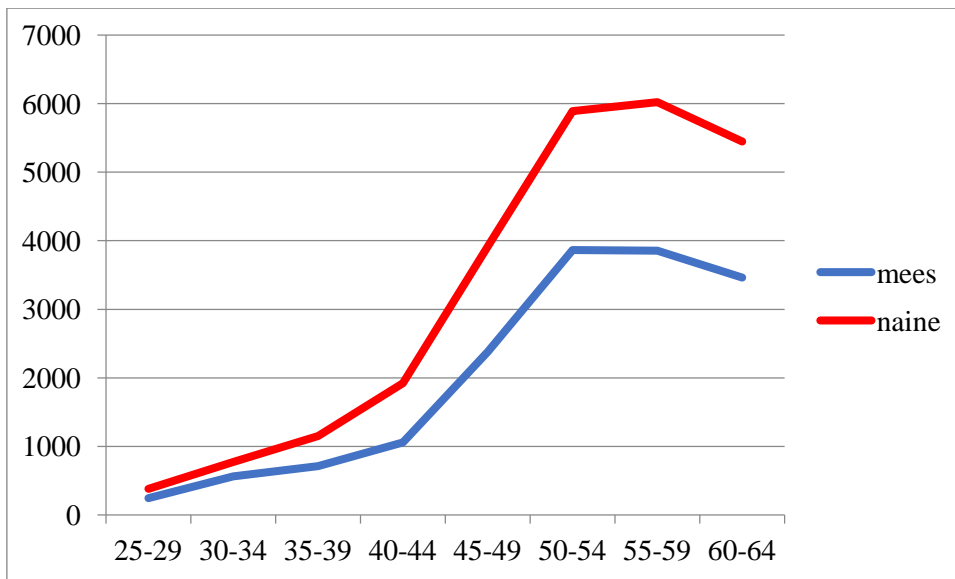
4.3.1 Sugu ja vanus

Joonisel 2 on välja toodud kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide vanuseline ja sooline jaotus (N=5699). Võrreldes naistega (46%) on meeste osakaal sisse­rändes olnud suurem (54%). Alates 1992. aastast sisse­rännanute keskmine vanus on 43 aastat, kuid suurem osa kõrgkvalifitseeritud uussisse­rändajaid on nooremad. Meestel on sisse­rändajate keskmine vanus 42 aastat ja naistel 39 aastat. Kui suurem osa kõrgkvalifitseeritud naissoost sisse­rändajaid on vanuses 28-37, siis meestel domineerib vanusgrupp 35-44. Tulemused on üsna sarnased teistele rändeuuringutele, sest mida nooremana migreerutakse, seda suuremat kasu rändest saadakse, sest töötamise aeg on pikem.

Joonis 2. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide sugu ja vanuskõver

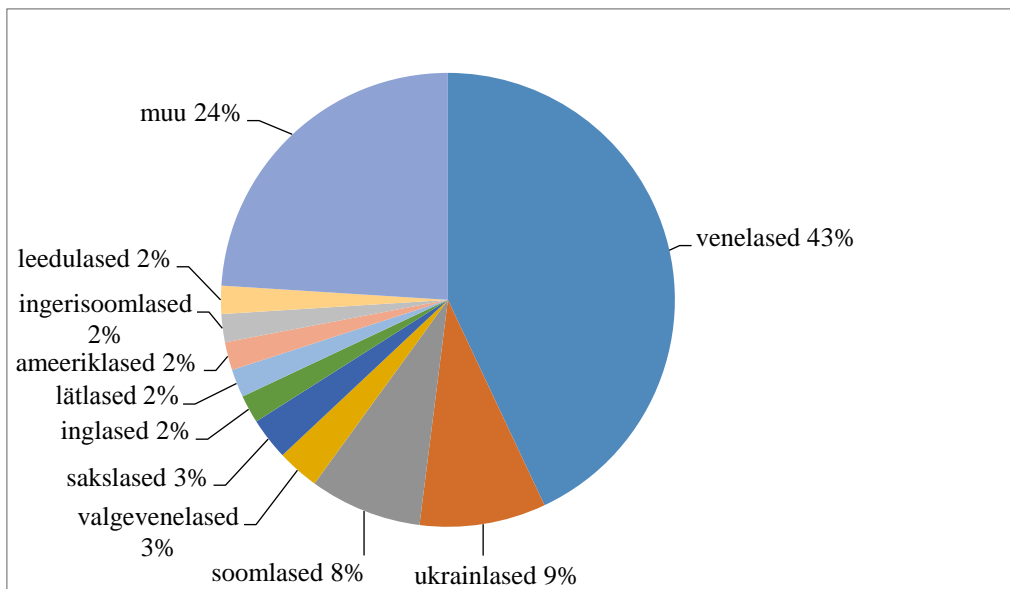
Joonisel 3 on välja toodud varasemalt saabunud sisse­rändajate sooline ja vanuseline koosseis (N= 41 555). Varasemalt saabunutel on sisse­rändajate seas rohkem naisi (61%) kui mehi (39%). Suurem naiste osakaal võib seletatav olla naiste pikema elueaga. Võrreldes uusimmigrantidega on vanuskõver vanuse suurenedes kasvav, mis on ka loomulik, sest viimastest sisse­rändajate saabumisest on möödunud juba 23 aastat. Enne taasiseseisvumist sisse­rännanute keskmine vanus on 61 aastat, mis on iseloomulik vananevale rahvastikule. Kuid sarnaselt uusimmigrantidele on kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajad keskmisest nooremad (51 a). Kõige enam on sisse­rändajaid vanusvahemikus 50-59.

Joonis 3. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne < 1992) sugu ja vanuskõver

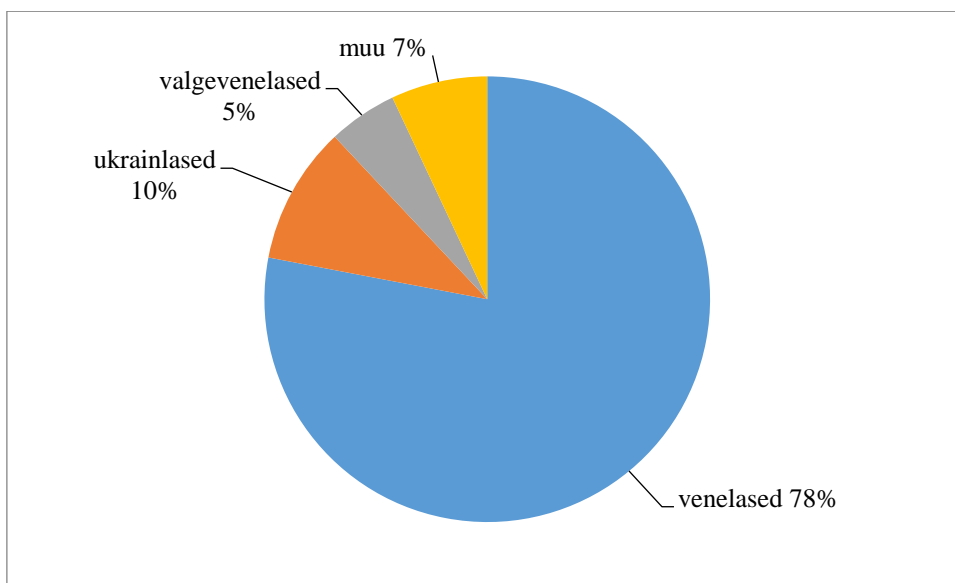
4.3.2 Rahvus

Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide seas on 96 erineva rahvusega sisseandajat, mis tähendab, et sisseandamine on võrreldes nõukogude ajaga muutunud rahvusvahelisemaks. Joonisel 4 on välja toodud 10 kõige arvukamat rahvusgruppi. Kõige suurema etnilise koosseisu moodustavad venelased, kelle osakaal erinevate rahvuste seas on 43%. Järgnevad ukrainlased (9%) ja soomlased (8%). Ülejäänud välja toodud rahvuste osakaal jääb 2-3% vahele. Ligi veerand sisseandajatest on jaotunud 86 erineva rahvuse vahele.

Joonis 4. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide rahvus

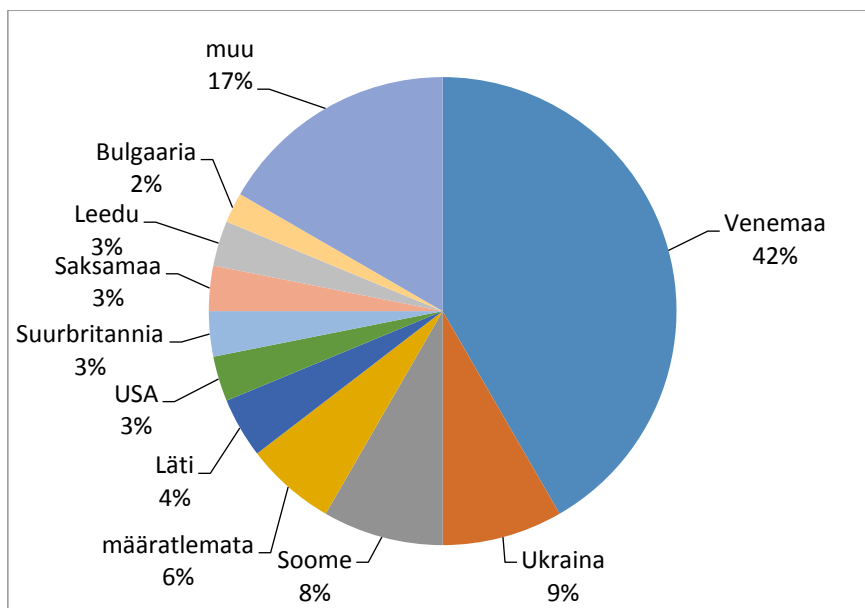
Joonisel 5 on välja toodud varasemalt saabunud kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate rahvused. Sisse­rändajate seas on 67 erinevat rahvusgruppi. Võrreldes uusimmigrantidega on sisse­ränne olnud homogeen­sem, kuid samas tuleb arvestada, et enne 1992. aastat valitses sügav nõukogude aeg ning väljastpoolt liidu piire oli sisse­ränne peaaegu võimatu. Enne taasiseseisvumist sisse­rännanud immigrantide peamised rahvused on venelased (78%), kellele järgnevad ukrainlased (10%) ja valgevenelased (5%). Muu rahvuse (7%) esindajad on enamjaolt saabunud Nõukogude Liidu endistest liikmesriikidest, kuid esineb ka üksikuid lään­eriikide rahvuse esindajaid (ameeriklased, rootslased).

Joonis 5. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne < 1992) rahvus

4.3.3 Kodakondsus

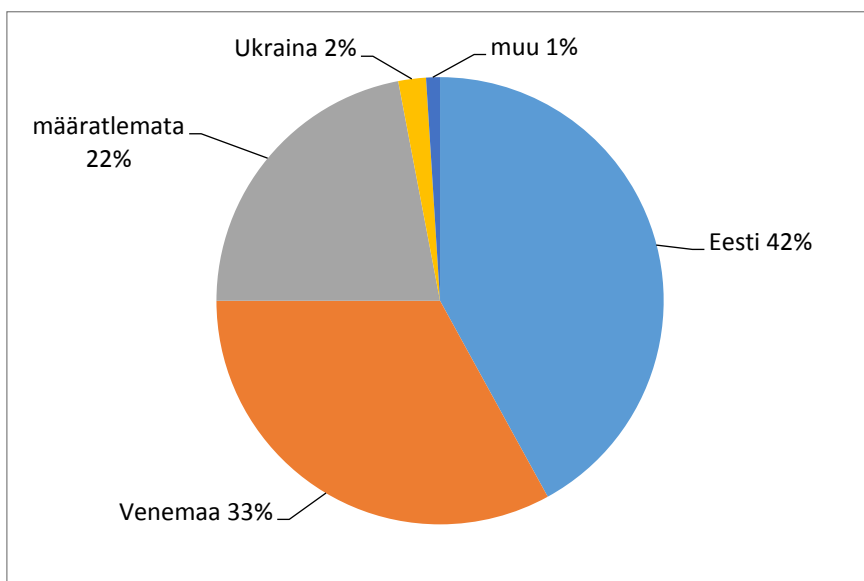
Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide seas on 101 erineva riigi kodakondsusega isikut. Joonisel 6 on välja toodud 10 kõige levinumat. Sarnaselt rahvuse jaotusele on esimesed kolm kohta hõivanud Venemaa (40%), Ukraina (8%) ja Soome (8%). Venemaa kodakondsuse väiksem osakaal võrreldes rahvusega võib tuleneda kodakondsuseta isikutest, kes ei ole pärast Nõukogude Liidu lagunemist realiseerinud võimalust saada mõne järglasriigi kodakondsust. Määratlemata kodakondsusega isikud ehk nn hallipassi omanikke on sisse­rändajate seas 6%. Ülejäänud joonisel välja toodud riikide osakaalud jäävad 2-4% vahele. Muu (17%) alla kuuluvad 91 erineva riigi kodakondsusega sisse­rändajad.

Joonis 6. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide kodakondsus

Sarnaselt rahvusele on varasemalt saabunud sisse­rändajate kodakondsused võrreldes uusimmigrantidega homogeensemad (joonis 7). Enne taasiseseisvumist saabunud sisse­rändajatel on Eesti kodakondsusega isikute osakaal kõige suurem (42%). Eesti kodakondsuse saamiseks on sisse­rändajad läbinud naturalisatsiooniprotsessi, mis nõuab eesti keele oskamist vähemalt algtasemel ning teatud aja jooksul Eestis elamist

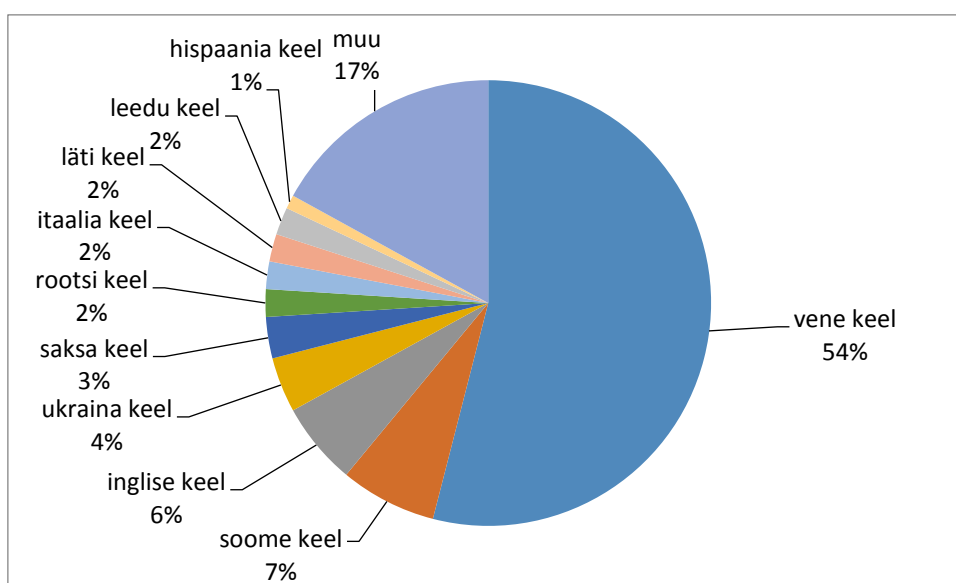
Lisaks Eesti kodakondsusele on varasemalt saabunud immigrantide seas veel Venemaa (33%), määratlemata (22%) ja Ukraina (2%) kodakondsusega isikuid. Muu alla kuuluvad 26 erineva riigi kodanikud, kes moodustavad kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajatest 1%.

Joonis 7. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne <1992) kodakondsus

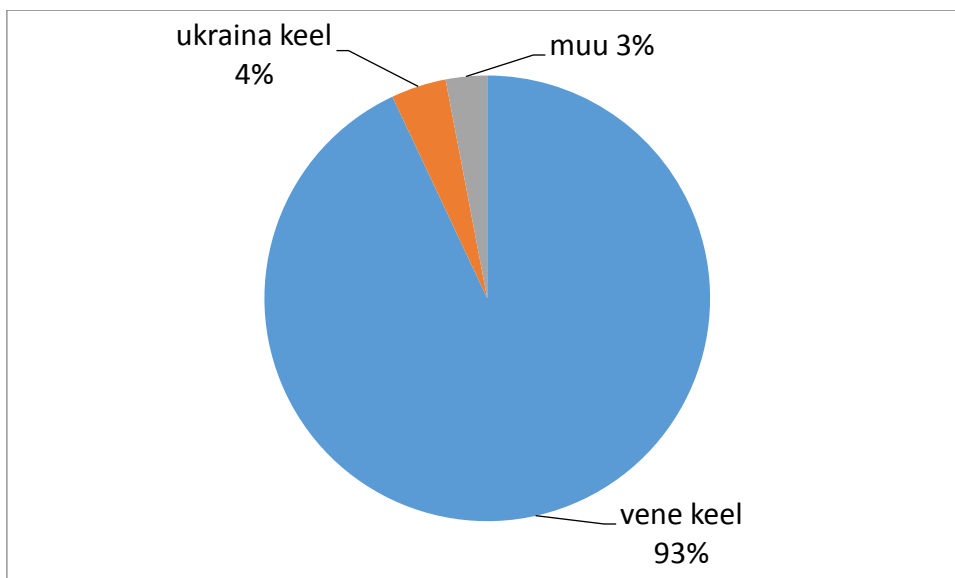
4.3.4 Emakeel

Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide emakeel varieerub 101 erineva keele vahel. Joonisel 8 on välja toodud 10 kõige populaarsemat. Rahvusest ja kodakondsusest tulenevalt kõneleb 54% uusimmigrantidest emakeelena vene keelt. Teisel kohal on soome keel (7%) ning kolmandaks enim levinud emakeeleks on inglise keel (6%). Inglise keelt kasutavad emakeelena suurem osa Eestis elavaid Suurbritannia ja USA kodanikke ning keele rahvusvahelisuse tõttu võib see ka paljude teiste inimeste emakeeleks kujuneda kui mõlemad vanemad on pärit eri riikidest. Ülejäänud välja toodud keeled moodustavad kogu valimist küll väiksema osakaalu (1-4%), kuid siiski on nende kõnelejaid nii palju, et mahtuda esikümnesse. Muu keele kõnelejad moodustavad uusimmigrantidest 17% (91 erinevat keelt).

Joonis 8. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide emakeel

Joonisel 9 on välja toodud peamised kõneldavad emakeeled varasemalt sisse­rännanud immigrantide seas. Enne taasiseseisvumist sisse­rännanud kõrgkvalifitseeritud immigrantide emakeel varieerub 68 erineva keele vahel, kuid on võrreldes sisse­rändajate rahvuse ning kodakondsusega veelgi homogeensem. Suurem osa varasemalt saabunud sisse­rändajate emakeeleks on vene keel (93%), mis on seotud suure vene ja slaavi päritolu inimeste osakaaluga rahvuslikus jaotuses. Teiseks enamlevinud keeleks on ukraina keel (4%), kuid kui arvestada ukraina rahvuse osakaaluga sisse­rändajate seas, siis see arv on poole väiksem. Ülejäänud 58 keele osatähtsus emakeelena on 3%.

Joonis 9. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne <1992) emakeel (%)

4.3.5 Eesti keele oskus

Sisserändajate kahe grupi võrdlusel selgub, et eesti keele oskamine ning mitteoskamine on immigrantide seas üsna sarnase osakaaluga (tabel 7). Kuid natukene on uusimmigrandid (44%) siiski olnud edukamad eesti keele omandamisel võrreldes varasemalt saabunud sisserändajatega (43%). Eesti keel on välismaalastele suhteliselt raske õppida oma keerulise grammatika, erandite ning 14 käände tõttu, mistõttu on isegi algtasemel eesti keele õppimine jäänud paljude jaoks tagaplaanile. Eriti on seda näha varasemalt sisserännanute seas (56%), kes on pea veerand sajandit Eestis elanud, kuid siamaani ei ole suudetud või ei ole tahetud ära õppida eesti keelt kasvõi algtasemel.

Tabel 7. Sisserändajate eesti keele oskus

	oskab	ei oska
Sisseränne \geq 1992	44%	56%
Sisseränne < 1992	43%	57%

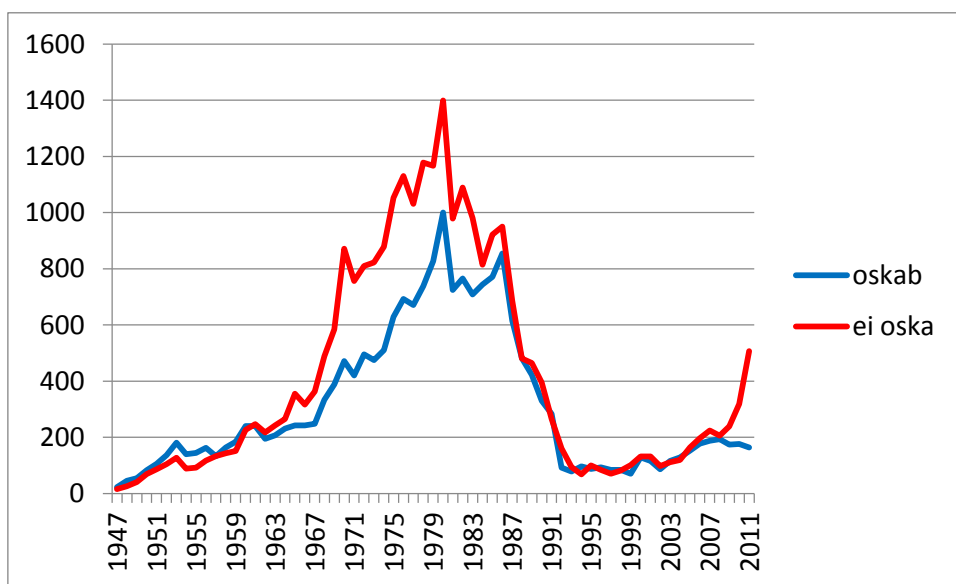
Tabelis 8 on välja toodud kõrgkvalifitseeritud sisserändajate eesti keele oskuse ja paiknemise seos. Tulemustest selgub, et kõige vähem osatakse eesti keelt nii uusimmigrantide (70%) kui ka varasemalt sisserännanute (72%) seas Ida-Eestis, kus elab suur osa vähemusrahvaste kogukonnast ning kus on vähem ka eestikeelset keskkonda. Teiseks vähese eesti keele oskusega piirkonnaks on Põhja-Eesti, kus üle 50% sisserändajatest ei valda eesti keelt. Mida rohkem sisserändajaid on ühes kohas koondunud, seda vähem osatakse eesti keelt. Lõuna- ja Lääne-Eestis, kus vähemusrahvuste osakaal on väiksem on ka eesti keele oskus suurem.

Tabel 8. Sisserändajate paiknemise ja eesti keele oskuse seos

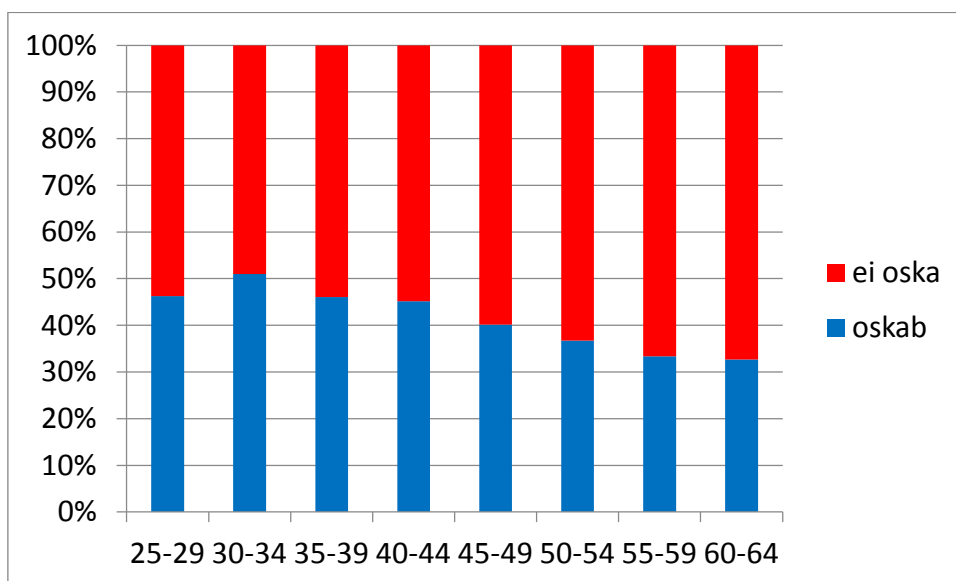
	sisseränne \geq 1992		sisseränne $<$ 1992	
	Oskab	Ei oska	Oskab	Ei oska
Põhja-Eesti	43%	57%	48%	52%
Ida-Eesti	30%	70%	28%	72%
Lõuna-Eesti	55%	45%	66%	34%
Lääne-Eesti	62%	38%	63%	37%

Lisaks paiknemisele mõjutab kõrgkvalifitseeritud sisserändajate eesti keele oskust ka sisserändaja saabumisaasta Eestisse. Joonisel 10 on välja toodud sisserändajate eesti keele oskuse ja saabumisaasta seos. Alates esimestest saabujatest 1947. aastal kuni 1963. aasta saabujateni on eesti keele oskajate arv võrreldes mitteoskajatega natukene ülekaalus. Suurim eesti keele oskajate ja mitteoskajate erinevus on 1970.-1980. aastatel sisserännanutel, kelle seas on eesti keele mitteoskajate osakaal suurim. Sellel ajal koonduti peamiselt Ida-Virumaale, kus paikneb suur vähemusrahvaste kogukond, mis on püsinud seal piirkonnas tänapäevani ning kus igapäevatoimetused on võimalik ära teha ilma eesti keelt oskamata. Eesti keele oskus on võrreldes teiste regioonidega Ida-Eestis säilinud tänapäevani kehvemana.

1980. aastate lõpust kuni 2005. aasta saabujate seas on eesti keele oskajate ja mitteoskajate arv jällegi võrdne. Edasiste sisserändajate eesti keele madalam oskustase on seotud vähese elatud ajaga Eestis, mille jooksul ei ole suudetud veel eesti keelt ära õppida. Eriliselt puudutab see 2011. aastal sisserännanuid, mil Eestis oli püsivalt viibitud alla aasta.

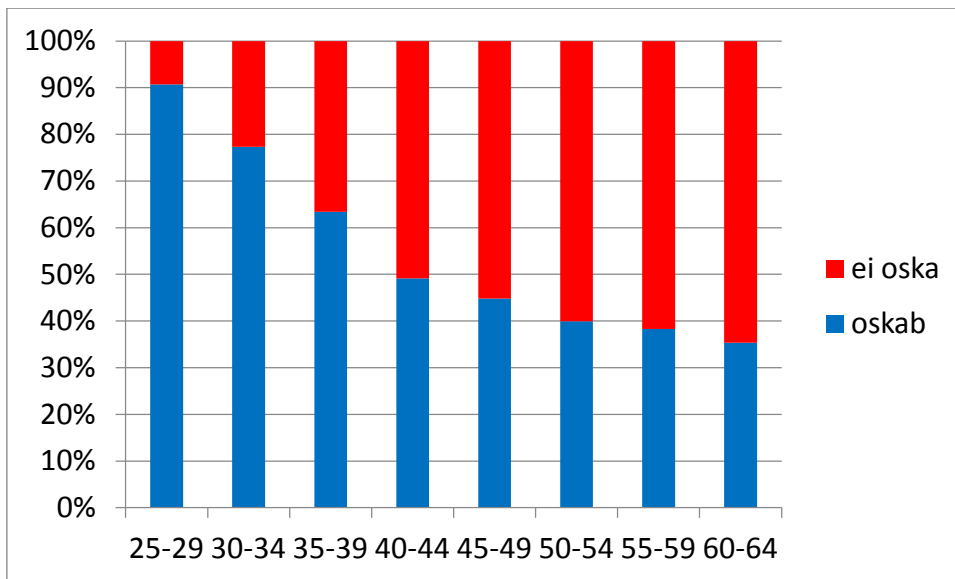
Joonis 10. Sisserändajate eesti keele oskuse ja saabumisaasta seos

Joonisel 11 on välja toodud kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide eesti keele oskuse ja vanuse seos. Tulemustest selgub, et eesti keele oskus vanuse kasvades väheneb. Kõige enam oskavad eesti keelt 30-34 aastased (51%), vanematel vanusgruppidel on see näitaja kahanev, jäädes 60-64 aastaste seas 33%-ni. Nooremate parem keeleoskus võib tuleneda sellest, et uues ühiskonnas peetakse keeleoskust rohkem vajalikuks, sest kohaliku keele oskamine hõlbustab töökoha leidmist ning igapäevaseid tegevusi ja toimetusi. Lisaks on nooremana uut keelt kergem õppida kui hilisemas eas. Vanemate inimeste keele õppimise passiivsus võib peituda psühholoogilises barjääris, mis võib olla põhjustatud mõttest, et eesti keel on raske ning mistõttu ei alustatagi hilisemas eas enam keeleõpet.

Joonis 11. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide eesti keele oskuse ja vanuse seos

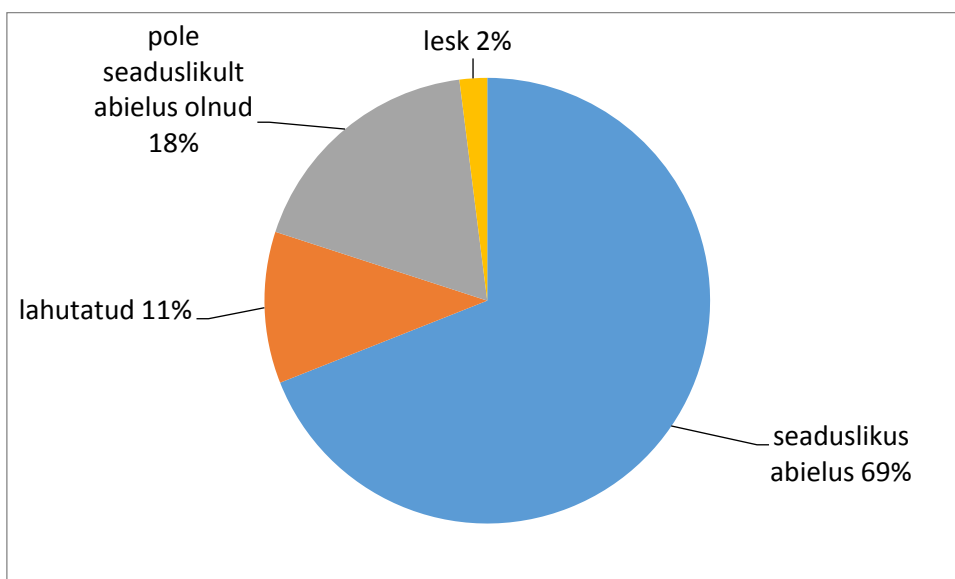
Erinevalt uusimmigrantidest on varasemalt sisseännanute seas eesti keele oskuse ja vanuse seos selgemini eristatav (joonis 12). Vaadates immigrantide keeleoskust vanusrühmadena, selgub et nooremad oskavad eesti keelt rohkem ja vanemad vähem. Ligi 90% sisseännanud 25-29 aastastest valdab eesti keelt. Nooremate vanusgruppide eesti keele oskusele on kindlasti kaasa aidanud Eestis omandatud kooliharidus, sest sisseännates nad alles alustasid kooliteed või jätkasid õpinguid põhikoolis. Sellest võib järeldada, et mida nooremana Eestisse tullakse, seda paremaks eesti keele oskus ajaga kujuneb. Vanemad inimesed saabusid Eestisse täiskasvanuna ning siis ei peetud vajalikuks eesti keelt õppida ning nüüd vanemas eas tahtmine seda õppida kaldub olema veelgi väiksem. Tõenäosus, et nad hakkavad tulevikus eesti keelt õppima langeb iga Eestis elatud aastaga.

Joonis 12. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne < 1992) eesti keele oskuse ja vanuse seos

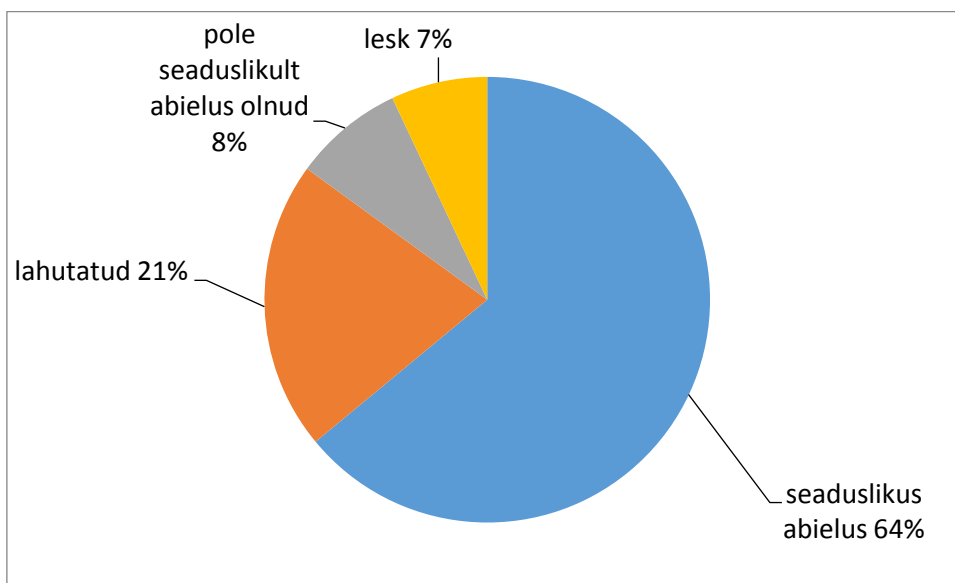
4.3.6 Perekonnaseis

Kõrgkvalifitseeritud uussisserändajate seas on 69% inimestest seaduslikus abielus, millest võib järeldada, et Eestisse on tulnud koos abikaasaga (joonis 13). Kuna enamik sisserändajaid on peamiselt noored, siis kindlasti on kaasa võetud ka alaealised lapsed. Viies sisserändajatest ei ole veel abielus olnud ning kümnendik on lahutatud, mistõttu Eestist uue elukaaslase leidmise puhul suureneb uussisserändaja tõenäosus Eestisse elama ja töötama jääda.

Joonis 13. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide perekonnaseis

Varasemalt saabunud kõrgkvalifitseeritud immigrantide seas on sarnaselt uusimmigrantidele kõige enam abielus isikuid (64%) (joonis 14). Kuna varasemalt saabunud sisse­rändajad on võrreldes uusimmigrantidega keskmiselt 10 aastat vanemad, siis erinevaid perekondlikke sündmusi on elu jooksul jõudnud ka rohkem juhtuda, kas siis abikaasa surm (7%) või abielulahutus (21%).

Joonis 14. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne < 1992) perekonnaseis

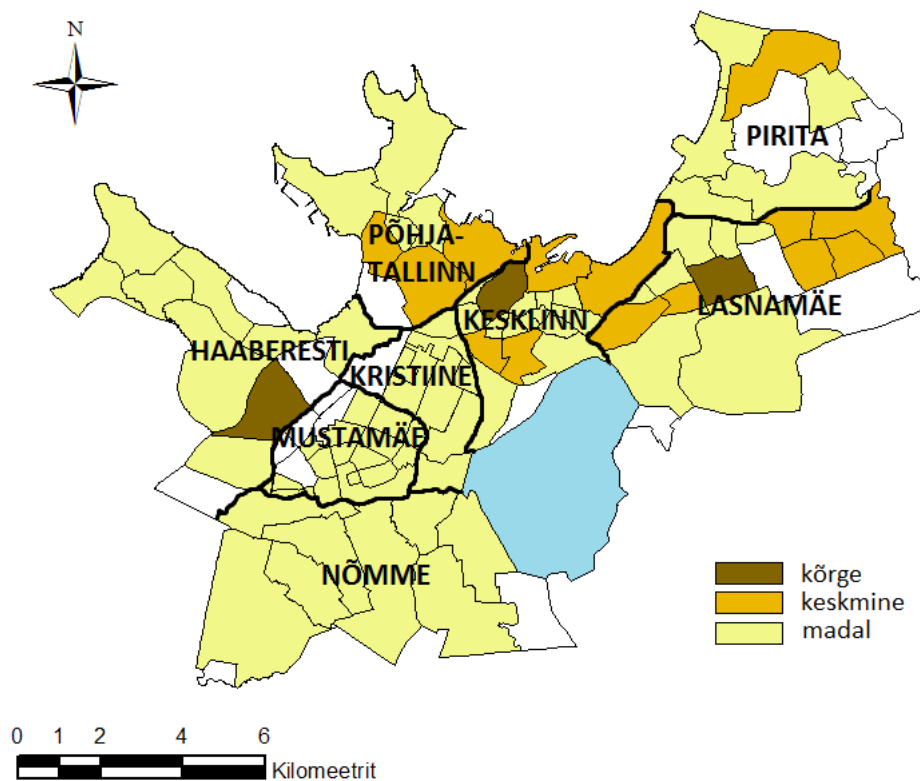
4.3.7 Paiknemine

Vaadeldes sisse­rändajate paiknemist maakondade lõikes (tabel 9), selgub et kahe grupi ruumiline jaotus on üsna sarnane. Peamiselt on koondunud Harjumaale, kuid võrreldes varasemalt sisse­rännanutega (57,5%) on uusimmigrante (67%) pealinna läheduses rohkem. Teiseks suuremaks sisse­rändajate koondumispiirkonnaks on Ida-Virumaa, kus mitte-eestlaste osakaal on alati suur olnud. Võrreldes uusimmigrantidega (14,2%) on varasemalt sisse­rännanuid (31,5%) seal poole rohkem. Kolmas populaarne sihtkoht immigrantidele on Tartumaa. Võrreldes varasemalt saabunutega (3,7%) on uusimmigrantidel (9,9%) koondumine Tartu lähistele ligi kolm korda suurem. Ülejäänud 12 maakonna osatähtsus kõrgkvalifitseeritud immigrantide seas on jäänud alla 3%. Mida kaugemale Eesti suurematest keskustest liikuda, seda väiksem tõenäosus on, et kõrgkvalifitseeritud sisse­rändaja sinna elama läheb. Hiiumaa on jäänud varasemalt sisse­rännanud immigrantidest täielikult puutumata, uussisse­rändajatest elab seal ainult 0,1% ehk alla 10 inimese.

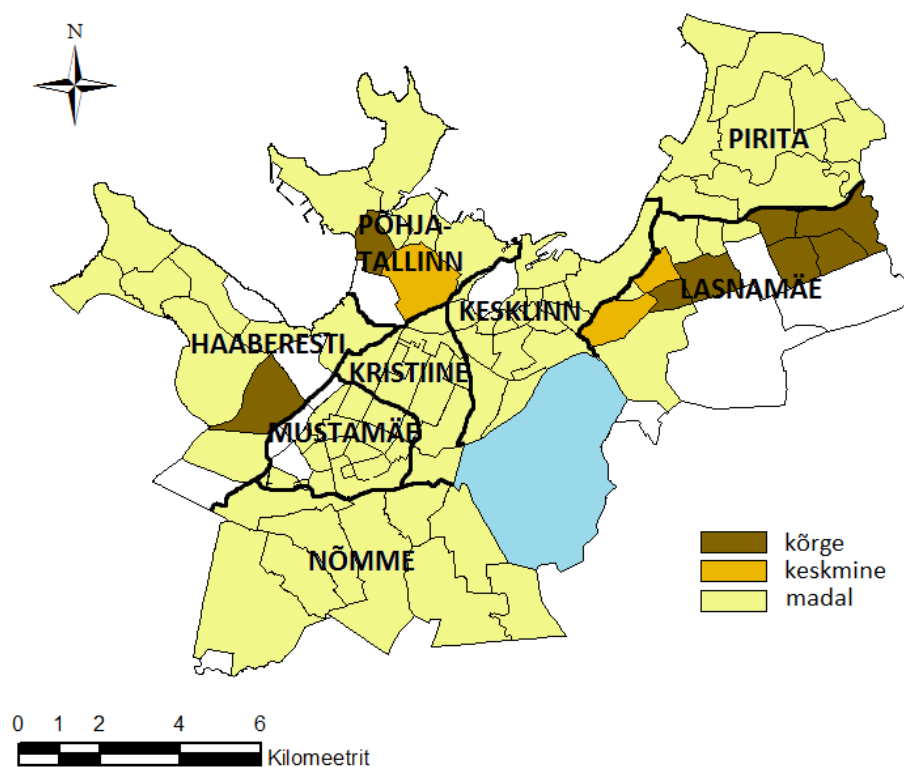
Tabel 9. Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate paiknemine maakondades

	sisseränne ≥ 1992	sisseränne < 1992
N	5699	41555
Harjumaa	67,0%	57,5%
Ida-Virumaa	14,2%	31,5%
Tartumaa	9,9%	3,7%
Pärnumaa	2,2%	2,1%
Lääne-Virumaa	1,5%	1,6%
Valgamaa	1,1%	1,0%
Läänemaa	0,6%	0,7%
Viljandimaa	0,8%	0,4%
Raplamaa	0,7%	0,3%
Jõgevamaa	0,4%	0,3%
Võrumaa	0,3%	0,3%
Saaremaa	0,7%	0,2%
Põlvamaa	0,2%	0,2%
Järvamaa	0,2%	0,2%
Hiiumaa	0,1%	0,0%

Sisserändajate paiknemist on vaadeldud ka Tallinna asumite ja linnaosade lõikes, sest 53% uusimmigrantidest (joonis 15) ning 47% varasemalt saabunud sisse­rändajatest (joonis 16) elab Tallinnas. Võrreldes varasemalt saabunutega on uusimmigrandid Tallinnas rohkem hajutatud. Kui varasemalt saabunutest elab 48% Lasnamäe asumites, siis uussisse­rändajad on võrdselt koondunud Kesklinna (27%) ja Lasnamäe (25%) asumitesse. Eriti huvitav on tõsiasi, et varasemalt saabunute seas on koonduvus Kesklinna linnaosa asumites väga madal, aga uusimmigrantidel on see kõrge Vanalinnas ning keskmine on Sadama, Kadrioru, Uus-Maailma ja Veerenni asumis. Lasnamäel on kõrge asustus mõlema immigrantrühma seas Laagna asumis ning keskmine või kõrge ka muudes paneel elamu asumites. Põhja-Tallinnas on võrreldes varasemalt saabunutega koonduvus hajunud, uusimmigrandid on elama asunud ka Kalamaja asumisse. Pirital on varasemalt saabunute seas asustus madal kõigis asumites, aga uusimmigrantide seas on suurem koondumine Mähe asumis, ülejäänud piirkonnas on koonduvus madal või mõnes asumis üldse asustamata. Kristiine, Mustamäe, Haaberesti ja Nõmme linnaosas olulisi muutusi kahe immigrantrühma vahel ei ole.

Joonis 15. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide paiknemine Tallinna asumites

Joonis 16. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne<1992) paiknemine Tallina asumites

4.4 Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate majandustegevus

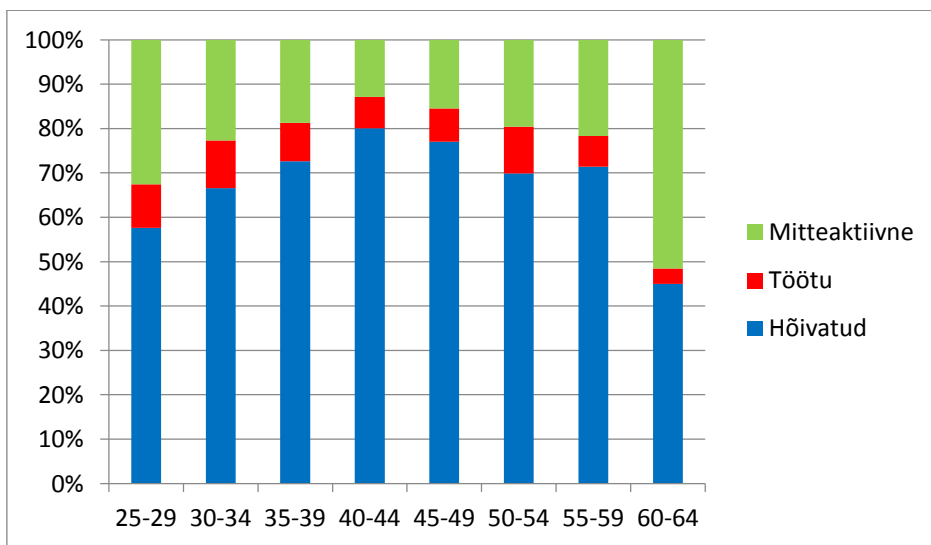
4.4.1 Majanduslik aktiivsus

Tabelis 10 on võrreldud kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide ja enne taasiseseisvumist sisse­rännanud inimeste majanduslikku aktiivsust. Tulemustest selgub, et enam-vähem on sisse­rändajate grupid võrdsed, väikese edumaaga on siiski edukamad olnud uusimmigrandid, sest hõivatute osatähtsus tööealises rahvastikus on mõnevõrra suurem (70%) kui varasemalt saabunud immigrantide seas (67%). Lisaks on uusimmigrantide (8%) seas madalam ka töötute osakaal võrreldes varasemalt sisse­rännanutega (10%).

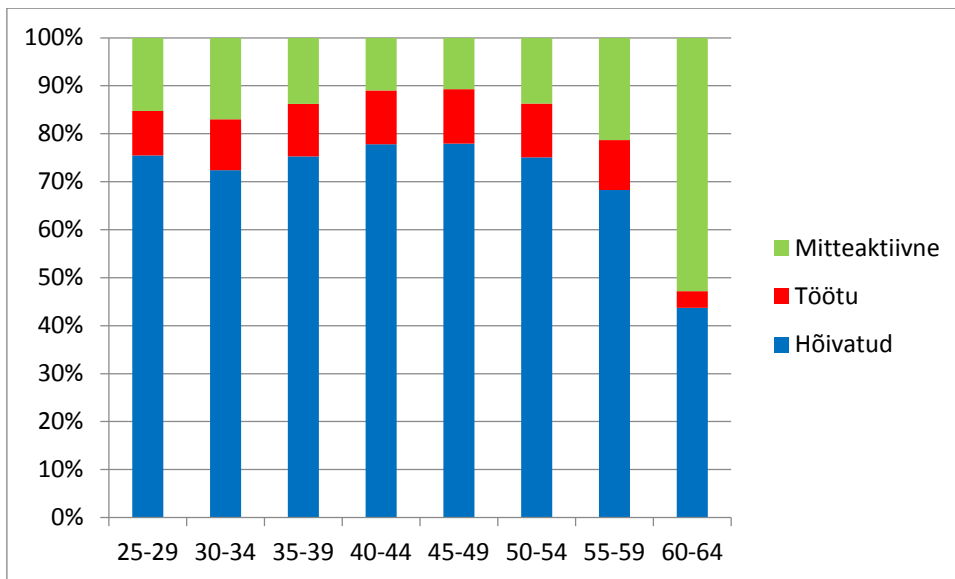
Tabel 10. Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate majanduslik aktiivsus

	sisseränne \geq 1992	sisseränne $<$ 1992
Hõivatud	70%	67%
Töötu	8%	10%
Mitteaktiivne	22%	23%

Võrreldes kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide (joonis 17) ja varasemalt saabunud sisse­rändajate (joonis 18) vanuse ja majandusliku aktiivsuse seost, võib järeldada, et kõige aktiivsemad on tööturul 40-49 aastased. Mõlemal immigrantrühmal jääb see 80% ligi. Selleks ajaks on naised juba lapsed ära sünnitanud ning tööle tagasi siirdunud. Kõige vähem on mõlemal grupil hõivatuid 60-64 aastaste seas, mõlemal rühmal jääb see 45% kanti. Vanemate inimeste hõivatuse osatähtsuse vähenemine on loomulik, sest tasapisi hakatakse juba tööturult lahkuma ning pensionile minema. Töötuse erinevus üldiselt vanuse kasvades väheneb.

Joonis 17. Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide vanuse ja majandusliku aktiivsuse seos

Joonis 18. Kõrgkvalifitseeritud immigrantide (sisseränne < 1992) vanuse ja majandusliku aktiivsuse seos

Võrreldes varasemalt sisserännanutega on uusimmigrantide nooremad vanusgrupid rohkem mitteaktiivsemad ning ka töötus on nende vanusgruppide seas kõige kõrgem. Kuna uusimmigrantide seas on just noorte naiste arv kõige suurem, kes on hetkel parimas sünnituseas, siis on võimalik, et mitteaktiivsuse taga on lastega kodus olevate naiste suur arv. Kõrgemad töötuse osakaalud nooremate seas võivad olla põhjustatud vähesest töökogemusest või kohanemiskustest uues riigis. Varasemalt saabunud noored on Eestis juba pikemalt elanud ning edumaa on tööturul hakkama saamises suurem.

Tabelis 11 on võrreldud kõrgkvalifitseeritud sisserändajate kõrghariduse ja majandusliku aktiivsuse seost. Antud võrdlus võimaldab näidata kui efektiivselt on sisserändajad oma haridust ära kasutanud tööturul. Üldiseks trendiks on, et kõrghariduse taseme kasvades hõivatus suureneb ning töötus väheneb. Antud tulemuste põhjal on võimalik teha sama järeldus mõlema sisserännanud grupi seas. Kõige edukamad on sisserändajate seas olnud doktorikraadi lõpetajad, kes on tööturul kõige aktiivsemad ning kelle seas on töötus kõige väiksem. Kahte gruppi võrreldes selgub, et tööealised uusimmigrandid on tööturul olnud mõne-võrra edukamad, sest hõivatuse osakaal on kõrgem nii rakenduskõrghariduse kui ka doktoriõppe lõpetanud omanike seas. Bakalaureuse- ja magistrikraadi lõpetanute hõivatus on kahe grupi vahel võrdne.

Tabel 11. Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate kõrghariduse seos majandusliku aktiivsusega

	hõivatud		töötu		mitteaktiivne	
Sisseränne	≥1992	<1992	≥1992	<1992	≥1992	<1992
Rakenduskõrgharidus	66%	64%	11%	10%	23%	26%
Bakalaureus/Magister	71%	71%	8%	8%	21%	20%
Doktoriõpe	85%	83%	1%	4%	14%	13%

4.4.2 Hõivatus majandussektorites ja peamised tegevusalad

Tabelis 12 on kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate tegevusalad Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK) alusel jaotatud kolme majandusliku sektori vahele. Mõlemas sisse­rändajate grupis on esikohal tertsiaarsektor, kuhu kuuluvad kõik teenindavad tegevusalad. Uusimmigrantidel (75%) on võrreldes varasemalt sisse­rännanute­ga (66%) hõivatute arv teenindavas sektoris mõnevõrra suurem. Kõrgem osakaal tertsiaarsektoris viitab jällegi sellele, et uusimmigrandid on Eesti tööturul edukamad. Esmase sektori hõivatute vähene osakaal on peamiselt seotud sisse­rändajate linnalise eluviisiga.

Tabel 12. Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate kõrghariduse seos majandusliku aktiivsusega

	sisseränne ≥ 1992	sisseränne < 1992
primaarsektor	1%	1%
sekundaarsektor	24%	34%
tertsiaarsektor	75%	66%

Tabelis 13 on välja toodud kolm kõige populaarsemat tegevusala kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate seas. Kõige enam on immigrandid hõivatud sekundaarsektori alla kuulavas töötlevas tööstuses. Võrreldes uusimmigrantidega (17%) on varasemalt saabunute seas (23%) hõivatute osakaal suurem. Järgnevad tertsiaarsektoris­se kuuluvad hariduse ning hulgi- ja jaekaubanduse/mootorsõidukite remondiga tegelevad tegevusalad.

Tabel 13. Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate peamised tegevusalad

	sisseränne ≥ 1992	sisseränne < 1992
Töötlev tööstus	17%	23%
Haridus	14%	13%
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite remont	12%	12%

4.4.3 Ametialane jaotus

Tabelis 10 on välja toodud kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate jaotumine 10 põhiameti järgi (ISCO-08). Kuigi haridus võimaldaks kõigil töötada kolmel esimesel ametialal (juhid, tippspetsialistid, tehnikud ja keskastme spetsialistid), siis hõivatuid on mõlema grupi seas ka madalamatel ametialadel. Kõrgematel ametialadel on hõivatuid uusimmigrantide hulgas (70%) rohkem, mis tähendab, et suurem osa inimesi töötavad oma haridusele väärilisel ametialal. Varasemalt sisse­rännanute seas on kõrgemate ja madalamate ametikohtade hõivatus üsna võrdne, vastavalt 49% ja 51%. Ajude raiskamiseks võib nimetada inimesi, kes töötavad nende haridusele mittevastaval madalamal ametikohal, mille tulemusel jäävad kasutamata potentsiaalsed oskused ja kvalifikatsioon.

Tabel 14. Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate ametialane jaotus

	sisseränne \geq 1992	sisseränne $<$ 1992
Kõrgemad ametialad	70%	49%
Juhid	21%	11%
Tippspetsialistid	34%	22%
Tehnikud ja keskastme spetsialistid	15%	16%
Madalamad ametialad	30%	51%
Ametnikud	4%	5%
Teenindajad ja müügitöötajad	7%	12%
Põllumajaduse, metsanduse ja kalanduse oskustöötajad	0%	0%
Oskustöötajad ja käsitöölised	8%	13%
Seadme- ja masinaoperaatorid ja koostajad	6%	10%
Lihttöölised	4%	10%
Sõjaväelased	0%	0%

Tabelis 15 on kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate ametiala ja kõrghariduse liigi seose ülevaade. Tulemustest selgub, et mida kõrgem on omandatud kraad, seda suurem osakaal on hõivatuid kõrgematel ametialadel. Eriti selgesti väljendub see bakalureuse-/magistri- ja doktorikraadi omanikel. Võrreldes kahte sisse­rändajate gruppi, selgub et 99% uusimmigrantidest ja 96% varasemalt sisse­rännanud doktorikraadi omanikke töötab kõrgematel ametialadel. Bakalaureuse-/magistrikraadi omanikest töötab kõrgematel ametialadel 78% uusimmigrantidest ja 70% varasemalt saabunud sisse­rändajatest. Rakenduskõrghariduse omanikud ei ole jaotunud ametialadel selge mustriga, kuid madalamatel ametikohtadel on nende osakaal siiski suurem.

Tabel 15. Kõrgkvalifitseeritud sisse­rändajate ametiala ja omandatud kõrghariduse liigi seos

	Rakendus		Bakalaureus/Magister		Doktoriõpe	
	≥1992	<1992	≥1992	<1992	≥1992	<1992
Juhid	14%	5%	25%	17%	14%	17%
Tippspetsialistid	12%	7%	40%	38%	83%	74%
Tehnikud ja keskastme spetsialistid	19%	18%	14%	15%	2%	5%
Ametnikud	6%	6%	4%	5%	1%	-
Teenindajad ja müügitöötajad	11%	16%	6%	8%	-	2%
Oskustöötajad ja käsitöölised	17%	19%	5%	7%	-	-
Seadme- ja masinaoperaatorid ja koostajad	12%	16%	3%	5%	-	1%
Lihttöölised	8%	14%	3%	6%	-	1%

4.5 Kõrgema ja madalama ametiala kuulumise tõenäosus

Analüüsiluse immigrantrahvastiku mudelist (tabel 16) selgus ühe olulisema tulemusena, et saabumisaasta tunnuse mõju on oluline, mis määrab ära kuulumise kõrgema või madalama ametiala gruppi. Võrreldes varasemalt saabunute­ga on uusimmigrantidel 1,8 korda suurem šanss kuuluda kõrgema ametiala gruppi.

Soogruppide analüüsil selgus mudelidest, et võrreldes naistega on uusimmigrantide meestel 1,7 korda suurem šanss saada tööd kõrgemal ametikohal. Varasemalt saabunute ning kogu immigrantrahvastiku seas ei erinenud meeste tõenäosus oluliselt naistest. Vanuse puhul ilmnes, et kõige enam on kõrgematel ametialadel töötamise tõenäosus suurim vanuses 40-49, kõige suurem tõenäosus on varasemalt saabunute seas. Rahvuse mõjul selgub, et venelastel on suurem tõenäosus saada tööle kõrgematel ametialadel kui muu rahvusega sisse­rändajatel, seda eriti uusimmigrantidel kui ka kogu immigrantrahvastikku tervikuna vaadates.

Vaadeldes erinevaid hariduseliike, selgub et haridustaseme kasvades suureneb tõenäosus saada tööd kõrgemal ametialal. Kõige suurem tõenäosus on saada tööd doktoriõppe lõpetajatel ning bakalaureuse- ja magistrikraadi omandajatel võrreldes rakenduskõrgharidusega sisse­rändajatest. Kõikidest mudelitest võib välja lugeda, et väga oluline on ka eesti keele oskus, mis aitab tööd saada kõrgematel ametialadel. Võrreldes sisse­rändajatega, kes ei oska eesti keelt on eesti keele oskajatest uusimmigrantidel 1,5 korda ja varasemalt saabunutel 2 korda suurem šanss töötada kõrgemal ametialal.

Paiknemise tunnuse mõju parema ametikoha saamisel on oluline varasemalt sisse­rännanutel kui ka tervet immigrantrahvastikku koos vaadates. Võrreldes Harjumaal

elamisega on varasemalt saabunute seas suurem tõenäosus saada kõrgemal ametikohal tööd, kui elada Ida-Virumaal ning väiksem kui elada Tartumaal. Uusimmigrantidel on sarnane seos oluline ainult Tartumaaga võrreldes.

Vaadates hõivatuse tunnust erinevates majandussektorites selgub, et võrreldes primaarsektoriga sekundaarsektoris statistiliselt olulist seost ei ole. Kuid vaadeldes eraldi tertsiaarsektorit, selgub et teeninduse valdkonnas töötades on uusimmigrantidel 2,9 ja varasemalt saabunutel 1,8 korda suurem šanss saada tööd kõrgemal ametikohal kui primaarsektoris töötades.

Tabel 16. Immigrantrahvastiku šanss kuuluda kõrgema või madalama ametiala gruppi (Sõltuv tunnus: madalamad ametialad - 0, kõrgemad ametialad - 1)

	Sisseränne ≥ 1992		Sisseränne < 1992		Immigrantrahvastik kokku	
N	5699		41555		47254	
	<i>Exp (β)</i>	<i>Sig.</i>	<i>Exp (β)</i>	<i>Sig.</i>	<i>Exp (β)</i>	<i>Sig.</i>
Saabumine Eestisse (ref sisseränne <1992)	-		-			
Sisseränne ≥ 1992	-		-		1,752	***
Sugu (ref naine)						
mees	1,705	***	0,963		1,038	
Vanus (ref 25-29)						
30-34	0,777		1,051		0,931	
35-39	0,834		0,913		0,872	
40-44	0,631	***	0,773	**	0,710	***
45-49	0,635	***	0,757	**	0,696	***
50-54	0,523	***	0,688	***	0,633	***
55-59	0,517	***	0,655	***	0,605	***
60-64	0,723		0,829	***	0,762	***
Rahvus (ref venelane)						
muu	0,582	***	0,996		0,901	***
Haridus (ref rakendus)						
doktor	39,140	***	47,678	***	49,153	***
Baka-magister	3,989	***	4,995	***	4,892	***
Eesti keele oskus (ref ei oska)						
oskab	1,537	***	1,970	***	1,919	***
Paiknemine (ref Harjumaa)						
Ida-Virumaa	1,017		1,982	***	1,905	***
Tartumaa	0,766	*	0,780	***	0,803	***
Hõivatus majandussektoris (ref primaar)						
sekundaar	1,141		1,104		1,140	
tertsiaar	2,932	***	1,773	***	1,947	***

***statistiliselt oluline tasemel $p < 0,01$

** statistiliselt oluline tasemel $0,01 \leq p < 0,05$

* statistiliselt oluline tasemel $0,05 \leq p < 0,1$

5. JÄRELDUSED

Käesoleva magistritöö keskmeks on kõrgkvalifitseeritud uusimmigrandid, kelle rände ulatust, ning demograafilisi, geograafilist ja sotsiaal-majanduslikku profiili on võrreldud varasemalt sisseännanutega. Uusimmigrantideks loetakse antud töös sisseändajaid, kes on Eestisse saabunud alates 1992. aastast, pärast Eesti taasiseseisvumist.

Pärast iseseisvuse taastamist on Eestisse saabunud 5699 kõrgharidusega inimest, mis moodustab kogu tööealistest uussisseändajatest 62%. Võrreldes varasemalt saabunud sisseändajate arvuga on immigrante kõvasti vähemaks jäänud, kuid positiivne on see, et uussisseändajate haridustase on tõusnud. Ajude väljavoolu mõju on Eestis rohkem tuntav kui mõnes Lääne-Euroopa riigis, sest seal kompenseerivad uued immigrandid väljarändajad ära. Eestis on aga sisseänne väiksem kui väljaränne. Tulemuseks on negatiivne rändesaldo, mis koormab Eesti sotsiaalsüsteemi ning tekitab puudusi tööjõuturul. Pikaajaline majanduskasv eeldab aga rohket inimkapitali, mida Eestil on hetkel vajaka.

Töö tulemustest selgus, et võrreldes varasemalt saabunud immigrantidega on uusimmigrandid Eesti tööturul mõnevõrra edukamad. Põhjuseid, mis peituvad edukuse taga võib olla mitmeid, kuid kui pöörata tähelepanu sisseändajate vanusele, selgub et uusimmigrandid on võrreldes varasemalt saabunutega keskmiselt 18 aastat nooremad, mistõttu uuemad sisseändajad on tööturul ka konkurentsivõimelisemad. Noorematel on võimalik rohkem töökohta valida, sest tööandjad on pigem huvitatud nooremapoolsetest inimestest, kes jõuavad veel karjääri teha, mitte inimestest, kes varsti pensionile lähevad. Noormate inimeste suurem osakaal uusimmigrantide seas on seoses ka inimkapitali teooriaga, mille kohaselt saavad nooremad rändesse investeerimisel suuremat kasu, sest investeeringu amortiseerumine võtab kauem aega ning töötamise aeg on pikem.

Vaadates lähemalt kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide koosseisu, selgub et peamiselt on sisseändajad vene rahvusest, mis on iseloomulik ka varasemalt saabunutele, kuid sisseänne idast ei hõlma enam nii suurt osakaalu kui ta oli seda varem. Euroopa Liidu ja Schengeni viisaleppe tõttu on sisseänne muutunud palju rahvusvahelisemaks. Uusi tulijaid on nii Euroopa Liidust kui ka kolmandatest riikidest. Kuid siiski ei saa tähelepanuta jätta Venemaa kodanikke sisseännet Eestisse. Eestit ja Venemaad seob teatud ajalooline, kultuuriline ja geograafiline lähedus, mis muudab Eesti idanaabritele oluliseks sihtpunktiks. Lisaks on kahe riigi vahel mitmekümne protsendine palgavahe, mis neoklassikalise makroteooria järgi soodustab rännet veelgi. Eestis on palju vene rahvusest

etnilisi kogukondi ning tuttav kultuuriruum, mis on kindlasti rände mõjutajatena äärmiselt olulised. Võrgustiku teooria kohaselt eelistatakse rohkem sisse rännata riikidesse, kus on olemas juba etnilised võrgustikud, mis seovad suguluse, sõpruskonna ja ühise päritoluriigiga varasemaid, praeguseid ja tulevasi sisseerändajaid. Etnilise koondumise suurenemist näitab ka uusimmigrantide paiknemine Eestis. Peamiselt asutakse elama Harjumaale ja Ida-Virumaale, kus vähemusrahvaste osakaal on juba nõukogude aegadest peale kõige suurem olnud.

Tulemustest selgus, et eesti keele oskus on väga oluline saamaks tööd kõrgematel ametikohtadel, kuid kui võrrelda eesti keele oskust kahe immigrantgrupi vahel, siis selgub, et keeleoskus ei ole aja jooksul paranenud. Kõige vähem oskavad eesti keelt Ida-Eestis elavad inimesed, kuhu on koondunud suur osa inimesi, kelle emakeel on vene keel ning kus igapäevased toimetused on võimalik ära teha ilma eesti keelt oskamata. Kindlasti vähendab see motivatsiooni ära õppida uut keelt, kui hakkama saab ka oma emakeelega. Keele mitteoskamine tekitab aga hulgaliselt sotsiaalseid probleeme nii immigrantidele endile kui ka Eesti riigile. Kuna eesti keele oskamine on korrelatsioonis ka parema töökoha leidmisel, siis mitteoskajad võivad end tihtipeale leida madalama palgaga töökohtadelt, kus sissetulekud on väiksemad ja töötingimused kehvemad. Kõrgkvalifitseeritud tööjõudu võib nimetada antud juhul ka ajude raiskamiseks, kui võetakse vastu töökoht, mis ei vasta õpitud erialale ega kvalifikatsioonile. Eesti keele mitteoskamine võib saada takistuseks suhtlemisel ka põlisrahvastikuga, sest tekib suhtlusbarjäär eestlaste ning vähemusrahvaste vahel. Kuid vene rahvusest inimesel on Eestis kindlasti lihtsam sulanduda ühiskonda kui mõnel Euroopa Liidu liikmesriigi kodanikul, sest varasemalt sisseerännanud rahvuskaaslased muudavad kohanemise kergemaks. Riigi üheks ülesandeks peaks kindlasti olema tugisüsteemide pakkumine uutele sisseerändajatele, mis kohustaks eesti keelt õppima vähemalt algtasemel ning mis aitaksid orienteeruda uues ühiskonnas. Kuid samas tuleb meele pidada, et riigivõim loob ainult eeldused, mis aitavad sisseerändajatel sujuvamalt sulanduda uude keskkonda, kuid nende kasutamine sõltub ühiskonnast, institutsoonidest ning eelkõige inimestest endist.

Vaadates kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide perekonnaseisu, ilmneb et 2/3 sisseerändajatest on abielus, mis tähendab, et suure tõenäosusega on kaasa võetud abikaasa ja lapsed, mistõttu rändeotsusest on mõjutatud terve perekond. Lastel on kindlasti kohanemine uues riigis kergem kui vanematel, sest kui vaadata varasemaid immigrante, kes on lapseas sisseerännanud, siis nende seas on eesti keele oskus kõige parem ning nad

on ka majanduslikult kui ka ühiskondlikult paremini integreerunud. Ülejäänud 1/3 kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantidest on kas lehestunud, lahutatud või pole abielus olnud, mistõttu Eestist sobiva kaaslaste leidmise puhul tagasipöördumise tõenäosus väheneb, kuna seotus Eestiga on suurem. Varasemad sisse­rändajad on juba pikemat aega Eestis elanud ning ligi pooled on omandanud ka Eesti kodakondsuse, mis annab põhjust arvata, et tagasi kodumaale minemise mõtteid neil enam ei ole.

Uusimmigrantide edukust tööturul näitab ka suurem hõivatute osakaal tööturul ning madalam töötute arv võrreldes varasemalt sisse­rännanute­ga. Kõige aktiivsemad on tööturul 40-49 aastased, selleks ajaks on naised juba lapsed ära sünnitanud ning tööle tagasi siirdunud. Võrreldes nooremate immigrantide vanus­grup­pe, selgub et uusimmigrantide noored on võrreldes varasemalt saabunute­ga tööturul vähem aktiivsemad. Kuna uussimmigrantide seas on palju noori naisi, kellel on sisse­rände põhjuseks võrreldes meestega enam pereränne, siis tööturult eemale olemise põhjus võib peituda lapsehoolduspuhkusel olemises või kodukeskses elustiilis. Eestis on olulisel kohal töö- ja pererände järel ka haridusränne, mistõttu on võimalik, et osa noorte mitteaktiivsusest on seotud õpingutega ülikoolis. Kuigi vanuskriteeriumi määratlemisega loodeti eemaldada alles haridusteed läbivad noored, siis doktorantuuris või residentuuris olevaid noori selle vanuskriteeriumiga ei ole võimalik eemaldada, sest need õpingud lõpevad tihtipeale alles pärast 25. eluaastat. Eestis kõrgkooli lõpetanud doktorandid ja residendid on Eesti riigi poolt väga soovitud ning keda oodatakse pärast õpingute lõppu ka Eestisse elama ja töötama jääma. See hoiab kõvasti raha ja aega kokku, sest suurem osa koolitusest on juba teise riigi poolt ära tehtud. Töö leidmisega ei ole ka kindlasti probleeme, sest magistritöö tulemustest selgus, et kõige edukamad on sisse­rändajate seas doktoriõppe lõpetanud isikud, kes on tööturul kõige aktiivsemad ning kelle seas on töötus kõige väiksem.

Lisaks näitab veel uusimmigrantide edukust võrreldes varasemalt sisse­rännanute­ga ka kõrgem hõivatute osakaal tertsiaarsektoris ning kõrgematel ametialadel töötamine. Sellest tulenevalt võib teha järelduse, et suurem osa inimesi töötab oma haridusele vastaval ametialal (juhid, tippspetsialistid, tehnikud ja keskastme spetsialistid). Ametialane jaotumine on korrelatsioonis ka omandatud haridustasemega, mida kõrgem haridustase, seda suurem osakaal on hõivatuid kõrgemal ametialal. Ajude raiskamiseks võib nimetada ülejäänusid, kes on vastu võtnud töökohti, mis on madalamad kui nende haridus, kuid tuleb mees pidada, et ajude raiskamine ei ole pöördumatu protsess ning tulevikus võidakse leida erialane töö.

Kokkuvõtteks võib öelda, et võrreldes varasemalt saabunud sisserändajatega on uusimmigrandid tööturul haritumad, majanduslikult aktiivsemad ning ametialalt kõrgemal positsioonil. Ajude väljavool teistest riikidest on Eestile kõvasti kasu toonud, sest Eesti on sisserändajate teadmiste ja oskuste võrra rikkam. Mõeldes Eesti tööjõu tulevikuproгноosidele ja negatiivsele rändesaldole, siis tahes-tahtmata vajadus kõrgkvalifitseeritud tööjõu järele kasvab. Eesti sisserändepoliitika, mis on suunatud kõrgkvalifitseeritud tööjõu soodustamiseks on siiski veel alles alguses. Kuigi uute sisserändajate kvaliteet on vastav, siis muret tekitav on uute saabujate kvantitatiivsed näitajad, mis ei ole piisavad, et rahuldada tööjõu vajadust tulevikus. Ilmselgelt ei suuda Eesti oma palgatasemega võistelda rikaste läänერიიkidega, kes on väljarändერიიkidetele peamised sihtriigid. Üheks olukorra lahenduseks oleks sisserände kasv kolmandatest riikidest, selle soodustamiseks on Eesti ühinenud sinise kaardi direktiiviga. See aitab kõrgkvalifitseeritud kolmandate riikide kodanikel ning nende pereliikmetel kiirelt ja lihtsalt taotleda elamisluba Eestis töötamiseks, kuid kindlaks määratud palk, mis on kahekordne Eesti keskmine brutopalk, ei ole siamaani olnud piisavalt efektiivne tõmbefaktor, mis aitaks tagada suurema sisserände Eestisse.

Teiseks probleemiks on veel kohanemine Eestis. Kindlasti aitab sisseelamist lihtsustada 2013. aastal kehtestatud välismaalase seaduse nõue, kus elamisluba omav välismaalane peab läbima kohanemisprogrammi, mis tagab vajaliku igapäevase toimetuleku info kättesaadavuse ning keele ja kultuuri õppimise. Piirkondlikult on programmi edukus kindlasti erinev. Kohanemisprotsess on arvatavasti keerulisem Ida-Virumaale sisserännanute seas, kus paikneb suur venekeelne kogukond ning kus on võimalik ka ainult vene keele oskusega hakkama saada, misõttu uue keele õppimises ei nähta vajadust. Minimaalne kontakt põlisrahvastikuga, aga vähendab Eesti ühiskonna terviklikust kui ka koostöövõimet.

Kõrgkvalifitseeritud sisserändaja meelitamiseks peab Eesti riik olema veelgi avatum ning tagama soodsamad võimalused kõrgema haridustasemega inimeste sisenemist Eesti tööturule, sest globaalne konkurents talentide järele on järjest suurenenud ning tuleviku peale tuleb hakata mõtlema juba täna. Käesoleva töö üheks edasiarenduseks olekski võimalik uurida, kuidas Eesti saaks end kõrgkvalifitseeritud tööjõule atraktiivsemaks muuta ning leida kitsaskohad, mis on siamaani seda takistanud.

6. KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli anda ülevaade kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantidest, kes on Eestisse saabunud alates 1992. aastast. Uurimise alla oli võetud erinevad demograafilised, geograafilised ja sotsiaal-majanduslikud tunnused, mida on võrreldud enne taasiseseisvumist sisseännanud kõrgkvalifitseeritud inimeste omadega. Töö käigus püüti leida vastus küsimusele, mille poolest erinevad uusimmigrandid varasemalt sisseännanud immigrantidest.

Töö põhines Statistikaameti 2011. aasta rahva ja eluruumide andmebaasi põhjal. Valimi kriteeriumiks oli mõlema vanema sündimine väljapool Eestit ning rahvuse, kodakondsuse (uusimmigrandid) ja emakeele erinevine Eesti põlisrahvastiku omast. Uurimisobjektide alla kuulusid kõik tööelised isikud vanuses 25-64, mis aitas tagada homogeensemata uurimisrühma. Peamiselt kasutati erinevaid statistilise analüüsi võtteid (rist- ja sagedustabelid) sisseändajate võrdlemiseks. Lisaks analüüsiti binaarse logistilise regressiooniga sisseändajate tõenäosust kuuluda kõrgema ametialaga positsioonile.

Töö tulemustest selgus, et saabumisaasta tunnuse mõju on oluline, mis määrab ära kuulumise kõrgema või madalama ametiala gruppi. Uusimmigrandid on võrreldes varasemalt sisseännanud immigrantidest haritumad, majanduslikult aktiivsemad ning ametialalt kõrgemal positsioonil. Peamine lähteriik on endiselt Venemaa, kuid võrreldes varasemaga on lisandunud sisseändajaid ka mujalt Euroopa Liidu liikmesriikidest. Jätkunud on ka koondumine Harjumaale ning Ida-Virumaale, kus immigrantrahvastiku osakaal on alati suurim olnud. Suurimaks probleemiks tänapäevaseks on vähenenud eesti keele oskus uusimmigrantide seas, sest minimaalne kontakt põlisrahvastikuga vähendab Eesti ühiskonna terviklikust kui ka koostöövõimet.

Eesti on kahe viimase dekaadi jooksul olnud peamiselt väljaränderiik, kuid positiivseks küljeks on see, et sisseänne on alates taasiseseisvumisest kuni 2011. aastani olnud tõusuteel. Kokkuvõttes on kvantitatiivselt sisseänne olnud siiski madal, kuid kvalitatiivselt on sisseännanute seas enim kõrgema haridusega inimesi, kelle oskused ja võimed võivad Eesti riigile tuua uusi lisaväärtusi. Edasiseks majanduslikuks eduks peab Eesti riik olema avatum võõrtööjõule ning muutma end talentide jaoks veelgi atraktiivsemaks.

7. SUMMARY

"Immigration of highly-skilled new immigrants to Estonia after regained independence"

The aim of this thesis was to provide an overview of highly-skilled new immigrants who have arrived in Estonia since 1992, after Estonia regained its independence, and compare their demographic, geographic and socio-economic characteristics to population which immigrated earlier. This topic has been little studied because Estonia is mainly seen as a country of emigration. However, in spite of this, Estonia is still an immigration country, so it is very important to know who are these new highly-skilled immigrants whose abilities and skills can create new added value to Estonia and whose presence here is consistent with the public interest.

The main research questions of this paper were:

- How many highly-skilled immigrants have arrived to Estonia after regaining its independence?
- In what positions are highly-skilled new immigrants occupied and what are their socio-economic and demographic characteristics and spatial location?
- How new immigrants differ from earlier immigrants?

Thesis was based on the 2011 Population and Housing Census database. In the analysis there were used descriptive statistics to characterize the basic features of the data and binary logistic regression which described probability of belonging to the higher occupation list between immigration groups. In addition, there was made a geographical analysis to provide an overview of the location of immigrants.

The main results of this thesis showed that the impact of arrival year is an important characteristic that determines the status of higher or lower occupation group. New immigrants compared to earlier immigrants are more educated, economically active and work in higher positions. The main emigration country is still Russia, but compared to the earlier immigrants, the immigration is more international. The concentration of highly-skilled people is still high around Harju and Ida-Viru county, where the share of the immigrant population has always been the greatest. The biggest problem is the lack of the Estonian language skill among new immigrants, which decreases the contact with the

native population. It reduces the chances to successfully cooperate and create value together.

In conclusion, although quantitatively immigration to Estonia is low, but the quality among immigrants is high. To attract highly-skilled immigrants to Estonia, the country should be more open and provide favorable opportunities for higher educated people to enter its labor market. Global competition for talents has increased and we have to think about the future today. For further economic success, Estonia needs to make itself visible to attract international talents.

8. TÄNUAVALDUSED

Suur aitäh!

Tiit Tammaru, mu juhendaja, kes oma ideede ja mõtetega aitas töö valmimisele kaasa.

Kadi Mägi, kes abistas mind Statistikaameti büroos esmasel andmete töötlusel.

Perekond, kes mu kooliteed toetasid ja motiveerisid alati elus edasi püüdlema.

Hardo, tänu kelle kaasabile see töö seisab lõpuks kaante vahel.

9. KASUTATUD KIRJANDUS

Adams, W. 1968. The Brain Drain. New York: Macmillan Company.

Altbach, P.G. 2012. The Complexities of 21st Century Brain Exchange. International Higher Education, 68 Summer.

Anniste, K., Tammaru, T. 2014. Ethnic differences in integration levels and return migration intentions: A study of Estonian migrants in Finland. Demographic Research, 30(13), 377-412.

Appave, G. 2010. The Highly-Skilled as a Renewable Resource. Mobility & Inclusion. Managing Labour Migration in Europe. Dossier: Heinrich Böll Stiftung, 7-10.

Asari, E.M., Maasing, H. 2012. Rände- ja varjupaigapoliitika aruanne 2011 - Olulised arengusuunad Eestis ja teistes Euroopa Liidu liikmesriikides. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Asari, E.M. 2013. (Kõrgelt) kvalifitseeritud kolmandate riikide kodanike rände soodustamine Eesti aruanne. (toim. K.Valdaru). Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Aure, M. 2013. Highly skilled dependent migrants entering the labour market: Gender and Place in skill transfer. Geoforum, 45, 275-284.

Boyd, M. 1989. Family and personal networks in international migration - Recent developments and new agendas. International Migration Review, 23(3), 638-670.

Boyle, P., Halfacree, K., Robinson, V. 1998. Exploring Contemporary Migration. Harlow: Addison Wesley Longman.

Castles, S. 2000. International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues. International Social Science Journal, 52(165), 269-81.

Castles, S. 2004. The Factors that Make and Unmake Migration Policies. International Migration Review, 38(3), 852-884.

Castles, S., Miller, M.J. 2009. The age of Migration. London: Palgrave Macmillan.

Chaloff, J., Lemaitre, G. 2009. Managing Highly-Skilled Labour Migration: A comparative analysis of Migration Policies and Challenges in OECD Countries. In OECD Working Papers. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.

- Chiswick, B.R.** 1999. Are immigrants favorably self-selected?. *American Economic Review*, 89(2), 181-185.
- Chiswick, B.R.** 2011. Immigration: High Skilled vs. Low Skilled Labor?. IZA Policy Paper 28, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn.
- Coleman, D.** 2008. The demographic effects of international migration in Europe. *Oxford Review of Economic Policy*, 24(3), 452-476.
- Constant, A.F., Zimmermann, K.F.** 2010. Circular and Repeat Migration: Counts of Exits and Years Away from the Host Country. *Population Research and Policy Review*, 30(4), 495-515.
- Cornelius, W.A., Tsuda, T.** 2004. Controlling Immigration: The Limits of Government Intervention. *Controlling Immigration*. (toim. W.A Cornelius, T. Tsuda, P.L. Martin, J.F. Hollifield). Stanford: Stanford University Press.
- Eamets, R., Philips, K.** 2004. Töøjõu vaba liikumine Euroopa Liidus ja selle mõju Eesti tööturule. (toim. L. Kulu). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Euroopa Komisjon.** 2011. Migrants in Europe. A statistical portrait of the first and second generation. Luxembourg: Eurostat.
- Euroopa Komisjon.** 2013. Kõrgelt kvalifitseeritud kolmandate riikide kodanike rände soodustamine Euroopa Liidus ja Eestis. (toim. K.Valdaru). Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Ferrie, J.P.** 2011. A Historical Perspective on High-Skilled Immigrants to the United States, 1820-1920. (toim. B.R. Chiswick). *High-Skilled Immigration in a Global Labor Market*. Washington DC: The American Enterprise Institute Press, 15-49.
- Fortney, J.A.** 1970. International Migration of Professionals. *Population Studies*, 24(2), 217-232.
- Fussell, E.** 2010. The Cumulative Causation of International Migration in Latin-America. *ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 630(1), 162-177.
- Garcia, J.A.** 1986. Caribbean Migration to the Mainland: A Review of Adaptive Experiences. *ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 487(1), 114-125.

- Gedamu, A.** 2002. Causes and Consequences of Brain Drain- How long should Africa Tolerate this?. <http://chora.virtualave.net/brain-drain7.htm> (Viimati vaadatud 13.02.2014).
- Gereffi, G., Wadhwa, V., Rissing, B., Ong, R.** 2008. Getting the Numbers Right: International Engineering Education in the United States, China, and India. *Journal of Engineering Education*, 97(1), 13-25.
- Greenspan, R., Bhatnagar, R., Liao, K., Manghani, R., Sah, M., Seymour, B.** 2010. The Global Competition for Talent. The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University Hitachi Center for Technology and International Affairs.
- Gunderson, R.J., Pinto, J.V., Williams, R.H.** 2008. Economic or amenity driven migration? A cluster-based analysis of county migration in the four corners states. *The Journal of Regional Analysis & Policy*, 38(3), 243–254.
- Hadler, M.** 2006. Intention to Migrate within the European Union: A Challenge for Simple Economic Macro-level Explanations. *European Societies*, 8(1), 111-140.
- Helemäe, J.** 2008. Peatükk: Töölane eneseteostus ja selle võimaluste tajumine. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008. Tallinn: Integratsiooni Sihtasutus ja Rahvastikuministri Büroo.
- Han, Y., Goetz, S., Kim, T., Lee, J.** 2013. Estimating Employment-Related Migration from Overlapping Migration and Commuting Networks. *Growth and Change*, 44(3), 474-493.
- Herman, E.** 2006. Migration as a family business: The role of personal networks in the mobility phase of migration. *International Migration*, 44(4), 191-230.
- Hugo, G.** 2009. Migration Between the Asia-Pacific and Australia - a Development Perspective. Migration Task Force Meeting. Mexico City, 15.-16. jaanuar.
- ILO.** 2008. International Standard Classification of Occupations (ISCO-08) <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/resol08.pdf> (viimati vaadatud 28.02. 2014)
- Iredale, R.** 2001. The Migration of Professionals: Theories and Typologies. *International Migration*, 39(5), 7-26.

- Järv, K.** 2009. Uusimmigrandid Eestis. Immigrantrahvastik Eestis (toim. K. Pöder). Tallinn: Statistikaamet, 35-42.
- Kallaste, E., Philips, K.** 2003. Tööjõu vaba liikumine - probleem või võimalus Eestile? Riigikogu Toimetised, 7.
- Kaska, V.** 2010. Ajutine ja korduvränne: empiirilised tõendid, kehtiv kord ja tulevikuvõimalused Eestis. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Kelo, M., Wächter, B.** 2004. Brain drain and brain gain: Migration in the European Union after enlargement. Brussels: Academic Cooperation Association Study.
- Koser, K., Salt, J.** 1997. The Geography of Highly Skilled International Migration. International Journal of Population Geography, 3, 285-303.
- Lauristin, M., Kaal, E., Kirss, L., Kriger, T., Masso, A., Nurmela, K., Seppel, K., Tammaru, T., Uus, M., Vihalemm, P., Vihalemm, T., Jufereva, M.** 2011. Integratsiooni monitooring 2011, Peatükk 8: Uusimmigrantide kohanemine Eestis. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, 208-226.
- Krusell, S.** 2009a. Välismaalased Eesti tööturul. Ränne. (toim T. Tammaru ja A. Tammur). Tallinn: Statistikaamet, 67-74.
- Krusell, S.** 2009b. Kogumiku aluseks olevad andmed ja immigrantrahvastiku üldiseloostus. Immigrantrahvastik Eestis. (toim. K. Pöder). Tallinn: Statistikaamet, 6-7.
- Kuldjärv, M., Vertmann, T-S.** 2008. Tööjõu rände senine areng ja õppetunnid. Kroon ja Majandus, 2, 6-15.
- Kõiva, M., Käsper, K., Elme, A., Murruste, M.** 2010. Pikaajaliselt välismaal viibivate eestimaalaste seas läbiviidud kvantitatiivse küsitluse tulemuste kokkuvõte. Tallinn.
- Lowell, B.J.** 2004. Policies and Regulations for Managing Skilled International Migration for Work. New York: Department of Economic and Social Affairs.
- Lowell, B.L.** 2008. Highly Skilled Migration. World Migration 2008 Managing Labour Mobility in the Evolving Global Economy. Geneva: International Organization for Migration, 51-76.

Maailmapank. 2013. Developing Countries to Receive Over \$410 Billion Remittances in 2013. <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/10/02/developing-countries-remittances-2013-world-bank> (viimati vaadatud 04.03.2014)

Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. 2013. Tööjõuvajaduse prognoos aastani 2020.

http://www.mkm.ee/public/Toojouvajaduse_prognoos_aastani_2020_luhikirjeldus.pdf
(viimati vaadatud 27.02.2014)

Marksoo, A. 2005. Linnastumine ja ränne nõukogude perioodil. (toim. T. Tammaru ja H. Kulu). Asustus ja ränne Eestis: Uurimusi Ann Marksoo 75. Sünnipäevaks. Tartu Ülikooli kirjastus.

Massey, S.D. Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. 1993. Theories of International Migration: A review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.

McGovern, P. 2007. Immigration, Labour Markets and Employment Relations: Problems and Prospects. *British Journal of Industrial Relations*, 45(2), 217-235.

Nakatani, I. 2013. Drastic change in immigration policy off the Japanese election agenda. *East Asia Forum*, 21. july.

Nguyen, C.H. 2006. Brain drain or Brain Gain? The revitalization of a slow death. *Essays in Education*, 16.

NORDEN. 2013. Labour migrants from Central and Eastern Europe in the Nordic countries. Patterns of migration, working conditions and recruitment practices. Denmark: Rosendahls-Schultz Grafisk.

Oishi, N. 2012. The Limits of immigration Policies: The Challenges of Highly Skilled Migration in Japan. *American Behavioral Scientist*, 56(8), 1080-1100.

Ottonelli, V., Torresi, T. 2013. When is Migration voluntary? *International Migration Review*, 47(4), 783-813.

Palloni, A., Massey, S.D., Ceballos, M., Espinosa, K., Spittel, M. 2001. Social capital and international migration: A test using information on family networks. *American Journal of Sociology*, 106(5), 1262-1298.

- Peixoto, J.** 2008. Migration and Policies in the European Union: Highly Skilled Mobility, Free Movement of Labour and Recognition of Diplomas. *International Migration*, 39(1), 33-61.
- Piore, M.J.** 1980. Comment to Birds of Passage. *Industrial and Labor Relations Review*, 33(3), 312-314.
- Pungas, E., Toomet, O., Tammaru, T., Anniste, K.** 2012. Are Better Educated Migrants Returning? Evidence from Multi-Dimensional Education Data. *NORFACE Working Papers*, 18, 1-33.
- Põhjala, M.** 2013. Eesti sisemiste piiride geograafia. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Geograafia osakond.
- Pärdis, R.** 2013. Kauaoodatud muudatused välismaalaste seaduses. *Triniti Uudiskiri*, <http://www.triniti.ee/newsletterV3/mail.php?n=133&t=844&l=est> (Viimati vaadatud 19.02.2014).
- Riemsdijk, M.** 2012. (Re)scaling Governance of Skilled Migration in Europe: Divergence, Harmonisation, and Contestation. *Population, Space and Place*, 18, 344-358.
- Rinne, U.** 2013. Peatükk 28: The Evaluation of Immigration Policies. (toim. A.F. Constant ja K.F. Zimmermann). *International Handbook on the Economics of Migration*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 530–551.
- Rummo-Laes, T.-L.** 2009. Immigrantrahvastiku haridustase. Immigrantrahvastik Eestis (toim. K. Põder). Tallinn: Statistikaamet, 49-57.
- RT I 2010, 3, 4**, (Välismaalaste seadus) (09.12.2009). viimati muudetud 01.09.2013 nr 3 <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072013066> (viimati vaadatud 02.02.2014)
- Saar, E.** 2008. Peatükk: Haridus. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008. Tallinn: Integratsiooni Sihtasutus ja Rahvastikuministri Büroo.
- Statistikaamet (ESA).** 2014. Statistika andmebaas. www.stat.ee (viimati vaadatud 13.03.2014)
- Tammaru, T., Kulu, H.** 2003. The Ethnic Minorities of Estonia: Changing Size, Location, and Composition. *Eurasian Geography and Economics*, 44(2), 105-120.

Tammur, A. 2006. Sisserännnute põlvkonnad Eesti tööjõuturul 2000. aastal. Magistritöö. Tartu Ülikool, Geograafia Instituut.

Tammur, A., Meres, K. 2013. Sisseränne Eestisse 2000-2011. Eesti Statistika Kvartalikiri, 3/13. Tallinn: Statistikaamet, 19-28.

UNESCO. 2006. International Standard Classification Of Education: ISCED 1997.
<http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/isced97-en.pdf> (viimati vaadatud 28.04.2014)

ÜRO, Ühendatud Rahvaste Organisatsioon. 2013.
<http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm> (Viimati vaadatud 15.01.2014)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristi Sõmer

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

"Kõrgkvalifitseeritud uusimmigrantide sisseränne taasiseseisvunud Eestisse",

mille juhendaja on Tiit Tammaru,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.05.2014